و صورت‌جلسه‌سه‌شنبه۱۲ راآقای‌معاضدالملك قرائت نمودند ؟

رئیس — در صورت مجلس ملاحظاتی‌اگر هست بفرمائید .

ارباب کیخسرو — عرض بنده هم داخل صورت مجلس است و هم خارج است اگر اجازه بفرمائید عرض کنم .

رئیس — اگر راجع بصورت مجلس است بفرمائید .

ارباب کیخسرو - اولادرباب کابینه‌میخواستم عرض کنم که تشکیل شده وامروز معرفی خواهند شد یاخیر ؟ ثانیا در چهار روزقبل دراین جاحادثه واقع شده که قدری باداره‌مباشرت برمیخوردخواستم عرض کنم که هیچ قصوری از این محوطه نشده‌است روزیکه‌نماینده اصناف‌راهیئت رئیسه دعوت کردند یکنفر ازخارج از آنهاممانعت کرده بود وبواسطه این تقصیر گرفتار وبنظمیه فرستاده شد وهیچ‌وجه از این‌جا قصوری درپذیرفتن رؤسای اصناف‌نشده ولوازم پذیرائی آنها هم ازطرف مجلس بعمل آمده بود مسئله هم در خصوص‌دستگیری مرتکبین قتل مرحوم آقاسید عبدالله سئوال‌می کنم‌که دراین باب‌اقدامی‌شده‌وچیزی‌بریاست مجلس‌رسیده‌است‌یاخیر

رئیس - درخصوص واقعه‌که اتفاق افتاده بود همانطورکه فرمودید ازطرف مجلس قصوری در این‌باب‌نشده‌ودرخصوص‌قاتلین مرحوم‌آقا سیدعبدالله مشغول هستند واشخاصی چندراهم گویا گرفته‌اند و مشغول استنطاق‌آنها میباشند دیگر نتیجه چه شود چه عرض کنم .

کاشف — این مسئله خوبست توضیح شود کسانی‌که آمده‌اند نمی دانند این اقدام از طرف مجلس بوده است یا ازخارج باید معین شود که بدانند .

رئیس — عرض کردم این‌یکنفرخارجی بود درخارج مجلس یك جسارتی بیك چند نفری که ما دعوت کرده بودیم نموده بود بعد که معلوم شد نظمیه او را دستگیر کرده بمجازات خود خواهد رسید .

متین‌السلطنه - میخواستم سئوال کنم امروز آقای رئیس‌الوزراء تشریف خواهند آورد یا خیر

رئیس - گویا تشریف بیاورند .

سرداراسعد — عرض میکنم بنده ازپارسال که‌آمدم لازم نیست عرض بکنم چه جور جانفشانی وچه طور خدمت کردم همه میدانید این خدمات و جانفشانیها که میکنم‌واین جوانهائی که بکشتن‌دادیم ثمره آن را خواهیم دید ثمره‌آن استقلال وامنیت مملکت است ودراین باب یك‌سال بیشتراست شبانه روز زحمت میکشیم وتلاش میکنیم ولی بدبختانه هنوز بآن ثمری‌که باید برسیم نرسیده ایم بلکه امروز می‌بینم که نتیجه بعکس می‌بخشد و داریم بقهقرا برمیگردیم‌بعقیده بنده وضع امروزرابمراتب بدترازوضع پارسال در آنموقع می‌بینم پارسال در اینوقت یك اطمینانی در مردم بود که امروز آن اطمینان حاصل نیست و برهر فرد از افراد ایرانی وطن پرست ومسلمانی که صاحب اعتقاد باشدخدمت و جان فشانی او باید بالمضاعف بشود بجهة اینکه امروز می‌بینیم وطن ما درخطراست و از هرطرف ما را بدبختی‌های زیاد تهدید میکند وهیچ در این باب مذاکره از دشمن هم نباید بکنیم که بگوئیم دول خارجه با ما همراهی نکردند یا اینکه دشمن‌ها داریم یااینکه‌مستبدین باما بد کرده اند علی‌العجاله تقصیرهمه است‌چه مشروطه وچه مستبد غرض‌شخصی را براستقلال‌مملکت ترجیح میدهند آنچه‌من‌میبینیم تمام از روی غرضهای شخصی است درصورتی‌که امروز روزیست که ماهردشمنی که باهم داشته باشیم باید کنار بگذاریم وصورت‌هم را ببوسیم وبگوئیم دشمنی من وتو بماند تا وقت دیگر که همانطورکه حضرت آیةالله نجف درتلگراف اشاره کرده‌اند و همچنین در تلگرافات دیگر که غرض های شخصی را بگذارید برای وقت دیگر بنده هم عرض می‌کنم امروز اول چیزی که بر ما لازم است اتحاد است که واقعاً باید اغراض شخصی را کنار بگذاریم و اقلا ما یك ماه ببینیم‌که یك دونفری که باهم غرض دارند وقسمی همدیگررا ملاقات‌میکنند اغراض شخصی راکنارگذارده وبگویند دشمنی‌من وتو بماند برای وقت دیگرکه اسباب امیدواری‌شود و اما در این باب‌که اتحاد نمائیم جزء عمده اینکار بنده خودرا میدانم‌که امروزهم بفضل خدا قوه خود را بیشتر از پارسال می‌بینم‌که از همه حیث قوت و قدرتم از پارسال بیشتر است‌که وکلای محترم هم بابنده‌همراهی‌خواهند کردکه قاتلین آقارا پیداکنیم اگرچه بکشته شدن پسر و برادرم باشد بنده باید امنیت را در این مملکت پایدار کنم در طهران و درسایرجاها اگرچه بکشته شدن پسر و برادرهایم باشد آنها خلق شده‌اند برای کشته شدن منتهای خوشبختی آن پدری است‌که ببیند پسرانش در راه ملت در خون خود میغلطد و بنده حاضرم جانم را در راه ملت نثارکنم وامیدوارم‌که بزودی یعنی تا یك هفته دیگر امنیت را چنان بطهران اعاده بدهم که کسی چنین امنیتی ندیده باشد واینکه یکقدری دیرتر این عرض را کردم برای این بودکه منتظر تشکیل کابینه بودم که خیلی دیر شد ولی امیدوارم که انشا الله تعالی در همین دو سه روزه یك خدمت نمایانی باین مملکت بنمایم .

افتخارالواعظین — بنده امروز در این مجلس چنین حس میکنم‌که بزرگترین چیزی‌که ما بآن محتاجیم کابینه صحیح است که‌کمال مناسبت و مجالست را با هم داشته باشند در سابق وقتی‌که دو روز بحران اتفاق می‌افتاد یا اینکه دو روز وزراء میرفتند بالا (شمیران) یا اینکه دوروز بمجلس نمی آمدند ما اینجا حاضر می‌شدیم نظامنامه و قانون اساسی میخواندیم اخطارمیکردیم و حرارتها بخرج میدادیم حالا نمیدانم چه شده است که اینطور نشسته‌ایم بنده‌عرض‌می کنم اینموقعی است‌که‌خودتان میدانید چه موقع است رئیس الوزرائی آمد اینجا ومعرفی شد وقول داد که در ظرف بیست و چهار الی سی‌وشش ساعت کابینهٔ خودش‌را آورده معرفی نماید که امروزه پانزده روزاست که مامنتظریم‌فردا پس‌فردادوروزدیگرسه‌روزدیگررئیس‌الوزراء کابینه خودشان را تشکیل داده و معرفی خواهند کرد و آنوقت مجلس شورای ملی اصلاحاتی راکه درنظر دارد و چیزهائیکه اجرایش را خیلی لازم میداند از هیئت وزرا بخواهد بنده یکی از اوجب واجبات اجرای قانون ترك اسلحه را میدانم ولی از وظیفه من خارج است درعهده وزیر است‌که اجرا نماید بنده‌بایددراینجابایستم وازوزیربخواهم واوتعهدبکند که اجرا نمایدبد بختانه قریب ۱۰روزاست که ماوزیر مسئول دراین مملکت نداریم وبعضی خبرها به این واسطه در ولایات میرود وچه اثرها میکند بنده نمی دانم عرض می کنم امروز نشستن ما دراینجا و قانون یا امتیاز چرم سازی خواندن چندان اهمیتی ندارد امروز به آقای رئیس واجب است که آقای رئیس‌الوزراء را بخواهندکه بیایند اینجا واگر مانعی در تشکیل کابینه دارندبالصراحه بگویند تامجلس‌شورای ملی جدکند در برداشتن آن مانع واگرهم عاجزند از اینکه کابینه را انتخاب نمایند آنرا هم بالصراحه بگویند تامجلس شورایملی تکلیف خودشرا بداند وبنده خیلی لازم می دانم که رئیس الوزرا بیایند اینجا بالصراحه بگویندکه علت اینکه امروز ۱۰روز است می گذرد وایشان نمی توانند یك‌کابینه تشکیل بدهند چه چیز است .

وکیل‌التجار — خلاصه عرایض بنده این بود که گفته شد ولی فرمایشات آقای سردار اسعد واقعاً خیلی بما امیدواری می‌دهد وبنده تشکر می کنم ولی خودشان می فرمایند باز یك کابینه لازم است بنده آنروز عرض کردم باز هم عرض می کنم که ما ازخارج کسی را نمی‌توانیم بیاوریم علت این که ۱۰ روزاست می گذرد کابینه‌معرفی نشده است‌چیست اگر مانعی دارند بیایند بگویند واگرهم نمی توانند آنراهم صراحة اظهار بدارند که تکلیفی برای این مملکت معین شود .

ارباب کیخسرو — مقصود بنده اولاهمان بودکه عرض شد ثانیااینکه اساس مشروطیت مامبنی بردو سند بوده است یکی قانون مشروطیت و یکی وجود دوسیدسند است‌که عکس آنهارا درهمین جا برمی داشتند وچه قدر زحمات کشیده اندکه آن ها را (سیدین سندین) می گفتند که یکی ازآنهابعداز چندین خدمات دچار فشار استبداد محمد علی میرزاو امروزه بالاخره شهیدشد واورا از بین بردند حقیقة دراین باب هیچ مسامحه نباید کرد اگرچه در جلسه سابق مذاکره شده قرارشد کمال جد در دستگیری‌و مجازات قاتلین اوبشود برای این‌که اقداماتی که‌نسبت بآن مرحوم شده است هم بر خورد است بـه قانـون اساسی مشروطیت ماهم این‌که خود آنمرحوم رادو سند بوده‌است‌ازبین‌برداشته‌اند حالاهم باز استدعامی کنم اگرچه‌فرمایشات آقای سرداراسعد به ما خیلی امیدواری واطمینان می‌دهد مجلس جدنماید که این امورات را اصلاح نموده قاتلین آنمرحوم رابخواهند که پیدا نمایند .

اسدالله خان — ازچندی باینطرف یك وظیفه خیلی مقدس‌که ده ماه است بعهده گرفته‌ام مرا وامی دارد باینکه چیزهائی که می‌دانم بآنهائی که‌نمی دانند بگویم وبیش ازایـن زبانم راکه می گویند -

(زبان دردهان پاسبان سراست) پاسبان خودم نکنم بواسطه این که همانطوریکه ازمفاد فرمایشات حضرت سردار بهمه مفهوم شد (سر که نه درراه عزیزان بود بارگرانی است کشیدن بدوش) درصورتی که به‌بینیم کار بنوع من بمنتها درجه سختی رسیده است آن زندگانی رابزرگترین ننك میدانم این است که آن وظیفه مقدس وکالت مرا وامی دارد که حقیقت مطلب را باین ملت بدبخت که چهارسال است دچار همه جور مصائب بی‌دریی بوده افشا کنم وازتمام سرداران ملی و بزرگان مملکت ورؤسای روحانی و همه آقایانی که درراه تحصیل مشروطیت بذل جان ومال کردند تمنا کنم که بامن همراهی فرمایند و بیش‌از اول دست اتحادبدست یکدیگرداده امنیتی که داشتیم وبواسطه بعضی وقوعات فجیعه که چندی است بظهور میرسد ننك دارم که آن اعمال‌را دراین مجلس مقدس تکرار کنم به این مملکت اعاده‌دهیم ولی‌خوشبختانه حضرت سرداراسعد آن مسئولیت فوق‌العاده را که برای خود تصور می کردم یك قسمتی اعظم آن را بواسطه بیاناتی که فرمودند از دوش بنده برداشتند تصدیق فرمودند که امنیت متزلزل شده وتعهداقدامات وطن خواهانه فرمودند من گمان می کردم که این نکات فقط به‌بنده آتش‌زده لیکن بحمدالله باکمال‌خوش بختی احساس می کنم رئیس ناجیان وطن حضرت سرداراسعد هم نخوابیده اند ونمی روند شمیران که آب خنك میل فرمایند حضرت سردار همه می دانیم که ذره ازبذل جان جوانهای خانواده محترم خودش دریغ نفرموده دراینمواقع هم که مملکت مارا یك دشمن بزرك داخلی تهدید می کند نخواهند تحمل کردکه مملکتی راکه خودشان استقلال اورا بدست آورده اند به‌بهای جان های شیرین ومال های ملت تحصیل کردند باین آسانیهاصرف‌نظر فرمایند آقایان برای ایران روزی از این تنگتر از این بدتر و بهیچیك از اعضاء سلف دیده نشده نظر کنید بتاریخ خواهیم دید ایرانی جنگها کرده غالبیتها مغلوبیتها خوشیهاو سختیها بخود دیده لیکن اهمیت هیچکدام باندازه نیست که باحال امروزه مقایسه کنیم در موقعیکه ملت ایران پس‌ازفداکاریهانایل بافتتاح کعبه آمال خود گردیده ودشمنهای آزادی را بکلی ازمیان برده‌است منتظر است پس‌ازآن سختی‌ها مملکت‌را در حال سکون ببیندو دولت‌را در شاهراه ترقی و سعادت ببیند دچار این قسم‌تزازل واضطراب بشود باین‌دلایل امروزدیگر تحمل پنهان کردن مطالب را ندارم باید گفتنیها را بملت بگویم که در ماه‌نهم تشکیل ثانوی‌مجلس‌مقدس شورایملی هستیم و در این مدت کارکنان ملت از وزراءو وکلاء درحق اینملت‌و مملکت ظالم فاحشی کردند تاآهن گرم بود نکوبیدند وازفرصت‌استفاده نکردند در تحصیل پول وتکمیل قوای حربی مشروع مسامحه کردند تکار باینجا رساندند ظلم‌نه این است یك‌مملکت را ببندند وبدست خارجی بدهند ظلم این است که کسی بوظیفه خودش‌عمل نکند آن بالاترین ظلم است که درحق یك مملکت واقع میشود امروز علناً میگویم که وکلای ما وظیفه خود عمل‌نکردند و همچنین وزراء هم بوظیفه خودشان‌عمل نکردند ودر عوض یکجمعی در میان برادران آزادی‌خواه که یکدیگر راباتحادواتفاق‌دعوت میکردندنفاق انداختند و دوبرادر را که دریك سنگر زخمهای یکدیگررا شست‌وشو کرده مرهم میگذارند بطوری ازهم جدا کردند که امروز تشنه بخون همدیگر شده‌اندمیانه یك ملت قدیم اسلام وریاست روحانی را طوری مشوش داشتند که‌از ما وکلا دل‌آزرده‌شده‌اند خلاصه کردند آنچه نبایست بکنند وهیچ‌بیوجدان بیشرف‌بیناموسی بیعصمتی نمیکردند باز عرض میکنم که طاقت تحمل برای من نمانده وباید بگویم آن کسانیرا که‌ملت‌برای معالجه دردهای خود برگزیده وباینجا فرستاده و هر دقیقه چشم‌انتظار اصلاحات مفاسد بودندبعوض اینکه مریضه های امور را روغن بمالند و براه بیاندازند نمیدانم بچه قصد ازکار باز داشتند قوای‌مشروع‌دولت را فالج کردند آنهائیکه باید عرایض مرا بفهمند از همین‌پی بمفصل‌آن میبرند ومحتاج بتشریح نیست نه ماه کامل بواسطه قوه تهدیدآمال و آرزوهای غیر مشروع خودرا بوزراء قبولاندند و معهذا قناعت نکرده اوقات عزیز وزراء ما را بدفاع خود مشغول کردند ببینیددرمملکتی که‌قوای‌مالی‌وحربی‌آن کاملادرظرف‌چهارسال‌شورش تحلیل رفته‌اینکار هاچه اثری میکند آن کسیکه که نه ماه وقت مغتنم این مملکت و ملت را ضایع وتلف کرده است او را اول خائن مملکت میخوانیم زیرا نه فقط خیانت مملکت‌خودش‌است بلکه کسی که نفاق‌راجا گیراتفاق درمیان طبقات ملت میکند ونمی گذاردازحسن‌موقع استفاده‌بشود وباصلاح دردها بپردازدآن‌بزرگترین خیانت‌ها است ازامروز ببعدنمیخواهم ببینم یك‌عده نزد وزرا رفته انجام‌آرزوهای شخصی خود را جداً ازآنها بخواهند وحتی‌انتخاب اجزای ادارات را از آنها سلب نمایند وبرای خود بجای هراصلاحی‌در ادارات دولتی پارتی بسازند دیگرنمی‌خواهم ببینم که کسی پیدا شودکه ساعت دوازشب گذشته درخانه های مردم وارد شده آدم بکشند بخاطر بیاوریدکه ماه اول تشکیل مجلس‌راکه چگونه تمام وکلادست اتفاق بهم داده کار می کردیم وبیك اندازه کارها را ازپیش بردیم - دراین‌صورت ما بایدقبل‌ازاینکه داخل درهیچ دستوری بشویم ووضع قوانین بنمائیم که جززینت کتابخانه وکابینه‌های وزارت‌خانه‌ها فایده دیگرازآنها مترتب نیست دشمن خطرناك ثالثی را که برای این‌مملکت مشاهده میکنیم باقوای متحده از میان برداریم پریروز درمجلس خصوصی عرض کردم امروز هم تکرار می کنم ملتی که میخواهد تحصیل‌آزادی نماید اول در هدم جماعتی خونخوار که طرفداران استبداد نامیده میشوند میکوشد پس ازموفقیت‌آن طبیعی است جماعتی ناراضی‌تشکیل قوه ارتجاعی مینمایند آنهاراهم ازمیان برمیدارد بالاخره درصورتی که مملکت تصادف باضعف قوای مالی وحربی نماید قوه ثالثی پیدا میشود که آنرا هرج ومرج می‌نامند واین دشمن اخیرمدهش‌تربوده مملکت‌را بسوی اضمحلال میبرد بحمدالله دو دشمن اولی‌را باکمال رشادت بتوسط فرزندان وطن‌خواه ورشیدایران مغلوب کرده امروز درقلع ریشه‌دشمن ثالث بکوشیم -درتاریخی‌که برای ایران مینویسیم خبط هائی مرتکب شده ایم خواهیم گفت واخود خواهیم کردکه بوظایف خود عمل نکردیم ودریك مجموعه ازروزنامه های مجلس سابق دیده‌ام که حکومت‌هرج ومرج‌را (حرارت‌ملی) نام‌میگذاشتند دیگرامروزآن بی ترتیبی را (حرارت ملی) اسم نمیگذاریم وفوری تشکیل‌کابینه را از رئیس‌الوزرا میخواهیم ودفع دشمن ثالث را جداً ازاودرخواست می کنیم من‌این‌دشمن‌را عفریتی مدهش‌ترازاستبداد و ارتجاع میدانم یکی از چیزهائی که خیلی قابل تنقید است این است که معنی تحت‌اللفظی پارلمان مجلس مشاوره و مباحثه است یعنی در آن مجلس نمایندگان ملت افکارخودرا کشتی می‌اندازنددیگر نمیدانستم دردنبال حرفها قوه دیگری خواهد بود غرض‌من‌ازدفع دشمن‌ثالث نه فقط آویختن‌مرتکبین قتل امین‌الملك ومرحوم حجة الاسلام بهبهانی‌است بلکه بالعکس شرف مجلس وخودم‌را بالاتر ازاین میدانم که بگویم تاریك میرغضب راهم‌بکند میخواهم یك علاج قطعی بکنیم که‌این حرکات تکرار نشود علاج این است که‌آن اشخاص‌را باید بدست آورد که مأمور میفرستند امین‌الملك را می کشند وهمین طور یك رکن بزرك اسلام را منهدم می کنندکه‌در حقیقت آزادی وحریت ازمشاهده این‌فجایع منفعل وشرمنده است میخواهم بدانم که این‌حکم ازکدام مرکز صادر شده کانون این کجا است‌مخصوصاً میخواهم که هیئت دولتی که قائم مقام کابینه سابق خواهدشد تمام قوای دولت را دردست خود گرفته وماهمراهی کنیم تا اعضای مرکزاین ارتکابات را بدست‌آورده مجازات‌دهند تا اینکه وضیع وشریف بزرك و کوچك مشروطه خواه و مستبد بداند که مملکت‌ایران‌رافدای یك‌نفرظالم مفرض وخائن نمی کنیم ولو هرکه باشد ونیزبدانند که دراین مملکت کسی هم پیدا میشودکه بگوید ای‌ملت چشمهای تان‌را بازکنید وبرگردید ازراهی که بغلط درمدت چهار سال پیموده اید کمتر از حیوانات نباشید که همین که یك مرتبه از یك راهی گذشت که در چاله افتاده دیگر دوباره بان چاله رسید تجدید تجربه نمی کند ورم می کند و برمی گردد شما هم نادم شوید وراه حقیقت به‌پیمائید و بتمام عالم ثابت کنید که شما آزادی را برای اصلاح ادارات خود می‌خواهید برای استقلال ونگهداری مملکت می خواهید یکی ازکار های دوازده گانه هرکول این بود که یك آغلی راکه سی سال بود پاك نکرده بودند یك‌مرتبه موفق بپاك کردن او شد امروز هیچ هرکولی نمی‌تواند این ادارات را ازحال حاضر مبدل بحال صحیحی بکند مگرآنکه ده سال زحمت‌بکشد می‌بینم اشخاصی راکه درسایر ممالك یك بقالی ترازوی دکان خود را بعهده کفایت آنها نمی گذارد و در اینجا فقط برای پارتی در ادارات دولتی گذارده‌اند وعریضه‌ادارات را کاملا لنك گذاشته‌از آقایان اگرفی‌الواقع‌حس وطن پرستی دارید این مفاسد را رفع کنید و در فکر اصلاح واقعی ادارات برائید و از ترتیباتی‌که پیش آمده برائت ذمه خود را فراهم کنید برای اطلاع خاطر نمایندگان می‌خواهم‌یك واقعه که اخیراً در زارت جنك اتفاق افتاده و یقیناً موجب تاثر خاطرمبارکتان خواهد شد عرض کنم دونفر جوان ایرانی در اسلامبول مشغول تحصیل علوم

نظامی بوده اند در موقع تشکیل اردو های فاتح شنیدیم که اردوی حریت خواه مملکت ایران محتاج بوجود توپچی است این دو جوان غیور وطنخواه برای اینکه در آن موقع بوطن خودشان خدمت نمایند رهسپار ایران گردیدند این دو جوان که میبایستی با فراغت خیال مشغول تکمیل تحصیلات خود بشوند و بدانوسیله خود را برای تهیه سعادت آتیه مملکت حاضر نمایند وقتیکه بایران واردشدند بیکی از آنها اسم انقلابی دادند دیگری را اعتدالی نامیدند اولی دیپلومش را هنوز تحصیل نکرده که دارای دیپلمه با لطبع حسن حسادت در میان این دو جوان تولید شده چند روزقبل دراطاق وزارت جنگ انقلابی شمشیر را بر میدارد پانزده جای این بدبخت را مجروح می کند بعد از پانزده ساعت که اورا حبس می کنند باکمال تأثر دیده میشود یك کسی که من نمی خواهم اسم اورا دراین مجلس ببرم دست اورا گرفته درحیاط میآورد برای او سیگار حاضر کرده تشویق می کند ما دیده بودیم فقط در پارلمان و هیئت دولت باید عقاید مسلکی باشد دیگر ادارات نمی تواند مثل هیئت دولت و ملت تعاقب پلتیك مسلکی بکنند زیرا که آنوقت لازم میاید که اینکه یك کابینه عوض شد باید اجزای ادارات با آن کابینه معاً عوض بشود و به بینید این ترتیب مملکت را دچار چه مشکلات می کند ای وکلا شما که حرف نمیزنید و ساکت نشسته اید ومی گوئید بگذاریم همه را میرزا اسدالله خان بگوید با آقای سردار اسعد حرف بزند حالا که قوه خود نمیبینید که بگوئید و سیاست را دفع بکنید اقلا بملت که شمارا انتخاب کرده بگوئید مانمیتوانیم منافع شمارا دفاع کنیم تا آنکه همه را اشخاص قوی مثل حضرت سردار اسعد یا اشخاص ضعیف ازجان گذشته مثل بنده انتخاب کنند تابوظیفه خود قیام نمایند عجبتر اینست که قصور میکنیم اینه مملکت مال بنده ویامال پدر بنده است بعضی وعده ها از مال دولت وملت میدهند وسهمها بررفقای عزیز معین میکنند میگویند زیدترا معاون میکنم وعمروترا وزیر میکنم وامور مملکت را مثل یکقطعه گوشت بده جامیاندازند وباینواسطه تولید خصومت و تحصیل پارتی از طبقات مختلف میکنند و از چهار سال اینطرف مملکت را باین بلیه دچار گردیدیم دیگر موقع اینکه امتیازچرمسازی وصابونسازی بدهیم نیست اساس را محکم نمائیم مگر این پارلمان نه همان کعبه آمال ملت است که اینهمه جانفشانی برای او کردیم چگونه میشود که درموقعی که رئیس مجلس شورایملی هیئتی از اصناف را برای تصفیه کار آنها بمجلس احضار میکند یکنفر لوطی باکمال بیشرمی بسینه آنها میزند و آنها را ردمیکند و مادر آنجا ساکت وصامت نشسته ایم وقتی که کابینه سپهدار اعظم در کار بود میگفتیم کابینه نمیتواند کار بکند فریاد میزدیم که مملکت در بحران است امروز که مدتی است کابینه نداریم چرا فریاد میزنیم و کابینه را نمیخواهیم معرفی شود ونمیگوئیم جناب رئیس الوزرا مملکت را بیش از این در چنین موقعی نمیتوان در بحران نگاهداشت اگر عاجز از تشکیل کابینه است باید بمجلس اظهار کند تا اینکه رئیس الوزراء جدیدی از نیابت سلطنت خواستار شویم این عرایض من اگر باندازه که لازم است مؤثرم نشد وعمری باقی بود در آتیه بقیه راعرض خواهم کرد وهیچ نکته را مخفی نخواهم گذاشت بماند منهم باحضرت سردار اسعد هم آواز شده عرض میکنم اگر غرض کنار گذارده شود مملکت از این بحران عظیم نجات خواهیم داد باید حضرت معظم الیه چنانکه بودند آزادی طلبان شده خود را سر مشق سایر رؤسا قرار بدهند که ایشانهم تأسی نموده بایکدست متحد کاررا از پیش ببرند قوای مسلحه دولت را در وزارت جنگ مرکزیت داده نگذارند که هیچقوه مسلحه غیرمشروعی درخارج ازوزارت مزبور بماند عرض دیگر دارم که خیلی مهم است واو اینست که الان بیرون میروم موکلین من بمن میگویند حکمی ازمقام ریاست روحانی اسلامی صادرشده و در مجلس او را مخفی داشته اند بنابر این تقاضا میکنم مقرر شود حکم حضرت آیت الله قرائت شود وپس از آن من یکی بوظیفه مقدس اسلامیت خود رفتار نمایم این عرایض بنده بود بعداز اینمنتظر دیدن عملیات هستیم.

آقاسیدحسین اردبیلی — چون امروز یك دستور معینی نداریم که داخل آن بشویم اینست که نطقهای متفرقه که تمام اساسی است داخل آنها میشویم بنده تمام بدبختیها را ازیك چیزی میدانم و آن اینست که مادر هر چیزی مآل اندیشی نکرده ایم و تا اینکه یك خطر بزرگی که همه چیز مارا تهدید میکند ودرپیش چشم خود مجسم ندیدیم اینطور حرارت را بخرج ندادیم یعنی پیش بینی نمیکنیم یکروز بعداز بحرانهای زیاد بحران کابینه تمام حیثیت مشروطیت مارا تهدید می کند وماامروز هیچ خیال نمیکنیم یکروز دیگر دچار این مصائب شدیم چه بکنیم یکروزی می بینیم یك قوه مسلح غیر منظم مملکت است وتمام قوای رسمی مملکت را تهدید میکند و هیچ فکر نمیکنیم که چقدر ضرر از این قوه مسلحه غیر منظمه عاید ما میشود مقصد این است که در هر کاری وقتیکه پیش آمد براحس میکنیم قبل از وقت جلوگیری نکرده بماستمالی میگذرانیم وقتیکه خودمان رادر یك پرتگاه خیلی خطرناك می بینیم یك حرکت مذبوحی میکنیم که چه بکنیم آنوقت یك اقدام مختصری که اسمش راماست مالی میگویند میکنیم که یکمدتی میگذرد باز بواسطه اینکه قلع ماده نشده و ریشه فساد کنده نشده مجدداً از یکطرف دیگر صدا بلند میشود ما اگر یك ملح غیرمنظمی را که آقای میرزا اسدالله خان فرمودند که خطرات آنها را دیده ایم که چها کرده اند پیش بندی کرده بودیم الان خودمان را مشغول باینمذاکرات نمیکردیم وافکار عامه متزلزل نمی شد بواسطه اینکه یکهمچو اقدامی که علاوه بر اینکه حواس عموم را مختل کرده اند از این تلگرافات معلوم میشود حضرات ایات الله وقوای روحانی هم مشوش اند بواسطه همین قوای مسلحه غیرمنظم بدیهی است وقتی که یکهمچو قوه درمقابل مجلس ومشروطیت باشد واستقلال مملکتی راتهدید نماید چه کار پیشرفت خواهد کرد حالا بعداز یکمدتی می بینیم که بدبختی مارا ازهر طرف دچار شده اصناف هم تعطیل کرده اند وقتیکه خوب ملاحظه میکنیم می بینیم تمام اینها راجع است بهمان قوه مسلح غیرمنظم اگرچه فرمایشات آقای سردار اسعد بما خیلی امیدواری میدهد لیکن بنده گمان میکنم مادامی که افکار خودمانرا باقدامات سطحی منحصر بکنیم بعداز یکمدتی می بینیم یك فساد خیلی بزرگی تولید میشود بنده گمان میکنم باید در این خصوص یك فکر اساسی بکنیم که بیشتر اسباب امیدواری بشود ومسئله کابینه هم مکرر این انقلابات وبحران هارا دیده ایم واین بواسطه این است که پیش ازوقت هیچ فکری نکرده ایم اگر یکروزی دیدیم یك رئیس نمیتواند کابینه تشکیل بدهد ما خودمان بوسایلی که خارج از دخالت باشد بااو کمك کنیم که بتواند کابینه تشکیل بدهد حاصل عرضم این است که در هر کاری باید پیش از وقت تمام پیشنهادرا کرده باشیم نه اینکه وقتی که دچار شدیم اینطور دست وپا بزنیم واظهار حرارت بنمائیم.

متین السلطنه - اگرچه دستور امروز معین نیست ومیتوان داخل هرمطلبی شد لیکن آقای میرزا اسدالله خان اظهار یکردند درخصوص اصلاحات اساسی که ما امروز قوه آن را نداریم باین مناسبت بنده لازم میدانم ازفرمایشات آقای سردار اسعد امتنان بکنم که یك مقداری بواسطه این اظهارات ایشان برقوه مجلس افزوده شد و البته ما ایشان را در جلسات خصوصی خودمان دارای شجاعت وقوائی دانسته ایم که هروقت بخواهیم حاضر خواهند بود اینمطلب مسلم است عمده این است که ببینیم که این قوا را بچه طور باید صرف کرد درد بی دوای مایك حادثه فجیعه است که روی داده است و سلب امنیت را تایك اندازه کرده است یکعده درخارج هستند ازبزرگان که هریك دارای قوای مسلحه هستند واگر بخواهند واقعاً اینمملکت را نجات بدهند بایدهم خودشان را مصروف نمایند این قوا را دریك مرکز جمع کنند تابتوانند مملکت را نجات بدهند ازاین جهت اجازه میخواهم بآقای سردار اسعد عرض کنم که سعی و همراهی بفرمایند چنانچه از وظیفه ما است کابینه جدید تشکیل شود و آن قوای مادی ومعنوی راکه دارند بدست آن کابینه جدید بدهند تااینکه بتوانیم بواسطه آن قواکاری را ازپیش ببریم بجهت اینکه خیلی بداست که رئیس الوزرای ما بیاید دراینجا قول بدهد که در ظرف (۴۶) ساعت کابینه را تشکیل مینمایم وحال چندین روز است میگذرد وایشان کابینه را تشکیل نکرده اند وبطور غیرمستقیم می شنوم که اشخاصی رانام زد کرده اند که متجانس نیستند تمام داد ما در سابق از این بود که این کابینه فعال نیست واگر خاطر نمایندگان متوجه باشد اگر تشکیل کابینه اینطور واقعیت داشته باشد بدبختانه علاوه بر اینکه فعال نیستند متجانس هم نخواهند بود حالا در این خصوص اصرار نداریم بجهت اینکه این از تکالیف مجلس نیست ازوظیفهٔ آقای نایب السلطنه ورئیس الوزرا است ولی درخواست میکنم که یکهیئتی را مجلس معین نمایند که بروند در تشکیل کابینه تأکید نموده بخواهند علت تأخیر تشکیل کابینه چه بوده است.

رئیس - درخصوص کابینه گمان میکنم که آقای رئیس الوزراء بیشتر ازهمه کس سعی و کوشش داشته باشند که کابینه خودشان را زودتر تشکیل نموده بمجلس معرفی نمایند اینکه تاکنون نشده شاید آقایان هم مسبوق باشند که دچار بعضی مشکلات شده اند درهر صورت ما امیدانیم وشاید بعضی از نمایندگان مطلع باشند که ایشان کمال جد وجهد را دارند وچنانچه در روز سه شنبه عرض کردم حاضر شده بودند که تا روز پنجشنبه کابینه خودشان را معرفی نمایند و روز پنج شنبه همان هیئتی که از مجلس معین شده بودند که در تشکیل کابینه تأکید نمایند وعمل این بود که کابینه حاضر خواهند بود و شاید هم همین طور باشد حالا

www.iran-archive.com

آقای رئیس الوزراء پیغامی داده بودند که اجزا را نتوانستم امروز جمع آوری کنم شاید فردا بیاوریم ماهم فردا یکمجلس خواهیم کرد که اگر کابینه حاضر باشند بیایند معرفی شوند حالا اگر مجلس باز صلاح میداند معذلك باز هیئتی را بفرستند خدمت آقای نایب السلطنه مختار است والبته ضرری ندارد دیگر آنکه مذاکرات خیلی زیادشد وموضوع معین نیست .

وکیل الرعایا - بنده چنانچه درچند روز قبل عرض کردم که اینمجلس تاریخی است وسعی بفرمائید که نظر عمیقی بفرمائید وسهو نکنید چنانچه درجلسات سابق من عرض کردم و شاید عرایض من را برای خودنمائی اینمملکت ما که ایران است خیلی باوفا است بنده هیچ از آن مأیوس نمیشوم (۲۴) کرور مخلوق خدا در ایران خلق کرده است .

هشترودی - موضوع را معین کنید آن وقت مذاکره بفرمائید .

رئیس - نگذاشتند که موضوع را معین نمائیم

افتخار الواعظین - موضوع معین محظوراتی است که درپیش داریم .

میرزا اسدالله خان - امروز بهتر از این موضوع نداریم باید درهمین موضوع مذاکره کرد

وکیل الرعایا - عرض کردم این مملکت ۲۴ کرور نفوس دارد واز این ۲۴ کرور اولا یك کرورش میتواند مداخله نماید دویم چیزیکه امروز نگهدار ماست وباوجود او نباید از چیزی بترسیم وممکن نیست که ازمیان برود قرآن است اوما را نگاه میدارد وعمل کردن باوما را بهتر عزیز میکند اورا باید عزیز داشت وبنده بعداز فرمایشات آقای سردار اسعد یك اضافه را لازم می دانم عرض کنم که اگر اورا عمل کنیم گمان میکنم هیچ نتوانند ما را در تقویت مسلمانی ونگاهداری آن سست بنمایند برای بنده هیچوقت تزلزلی پیدا نشده برای اینکه من یقین دارم که خدا این مملکت را برای ما خلق کرده است اما چیزیکه هست ومی توانند اوراوسیله کرد وبه مقامات بزرك بعضی ما برمی خورد آن تهمت است وعرایض بنده راجع بهمین مطلب بود که ما بوظیفه خودمان عمل نمائیم که هیچ تهمتی رانتوانند به ما نسبت بدهند و دچار بعضی اشکالات شویم و چیزیکه ما باید همیشه مراقبت داشته باشیم وازاو غفلت نکنیم همین مطلب است که تجربه بما نشان می دهد واما برای شهادت آقای آقا سید عبدالله اولا همه خوبها در دنیا شهید شدند ولی ما چیز دیگر لازم داریم برای نگاهداری مملکت اینست که خیلی پیش ازاین تأکید داریم وآن بچنك آوردن قاتل این آقای سید شهید است که فی الواقع امنیت بسته بااوست وباید بهرطوری که هست قاتل او را پیدا نمود هر کسی که باشد از میان بر داریم بنده نمی توانم بشنوم که کسی اسم از استبداد و ارتجاع ببرد زیرا که مملکت مشروطه است همه کس از برای مجلس وبرای دولت خدمت می کنند مردم رابباید اورا خدمتگذار این وطن شناخت تا وقتی که از او خیانت دیده نشود اسم استبداد نباید در میان باشد آن وقت هم که خیانت از او دیده شد همان طوریکه آقای سردار اسعد فرمودند اولادهای رشید ایران حاضرند هر کسی را که خائن دولت و ملت است از میان بردارند دیگر اینکه چون کابینه هنوز تشکیل نشده وبمجلس نیامده اند این است که خاطر آقایان را جلب باین نکته میکنم در دوماه قبل عرض کردم با این کابینه باید کمك کرد هی گفتم نقشه ابتدائی اسلام را بدست بزرگان خودشان بدهید بدبختانه تا امروز هیچیك آقایان اهمیتی بعرایض بنده ندادند وحالا در این جا نشسته ایم برئیس الوزرائی که هنوز کابینه خود را تشکیل نکرده است تحقیر می نمائیم و اگر یك نظر عمیقی بکنیم می بینیم که او برای چه معطل است و بدبختانه میرویم باو قوت می دهیم اینطور اظهارات را نسبت باو می دهیم بنده عرض نمی کنم که هنوز کابینه معین نشده ومعلوم نیست که این روح در کدام غالب است فقط یك رئیس الوزراء دارید شمارا قسم می دهم بقرآن که پشت اورابگیرید و معین نمائید برای چه معطل مانده است دیگر اینکه چیزی که محروم کرد این مملکتی را از آن مقدار که می بایست استقلال او محکم شود وبسعادت بیشتر نزدیك شود متأسفانه همین کارها بوده است که درعوض اینکه باکابینه همراهی کنم این طور رفتار میکنیم ومی بینیم ازکارهای ما تا امروز هیچ نتیجه حاصل نشده را گر ما ازوظیفه خودمان خارج نشویم وبا وزرای خودمان کمك وهمراهی نمائیم و یکی بشویم خواهیم دیدکار مملکت چقدر پیشرفت خواهد کرد مجدداً تکرار می کنیم که ما باید خود خواه نباشیم ونظرمان را بر گردانیم باین مملکت و بگوئیم که این بیچاره مردم منتظرما هستند که این درخت بمداز ده سال دیگر که بزرك شد و میوه داد آنوقت میوه اش را بخورند ماهم همراهی کنیم که این درختی که کاشته شده بزرك شود میوه بدهد بعد در سایه او بنشینیم و با یکدیگر نزاع کنیم بنده عقیده ام این است که این کابینه جدید هر کس باشد وقتیکه بمجلس آمد خیلی خیلی باید با او همراهی کرد بشما التماس می کنم چنانچه دیدید من با آن کابینه گذشته یك روز مخالفت نکردم در صورتیکه شاید آنچه را همه می شنیدید من هم شنیده باشم ومکرر گفتم و حالا هم می گویم که مجلس امروز مثل ابتدای اسلام بایدپشت آن کسی راکه کار می کنند بگیرد تا اینکه این مملکت را تعمیر نمایند آن وقت که خواستیم عمارت بنا کنیم می گوئیم که حالا معمار بهتر ازشماهم هست وعرض می کنم هیچ چیز نمی تواند مملکت را نگاهدارد جز اتفاق و اتحاد مجلس ووزراء وقتی که مجلس و وزرا اتفاق نمودند دیگر هیچ کسی نمی تواند اخلال کند .

رئیس — مذاکره می شود که چرا اجازه ببعضی هاداده نمی شود بنده هیچ راضی نیستم که کسی این جا بگوید که من اجازه خواسته ام و اجازه داده نشده ممکن نیست که یك کسی اجازه بخواهد و من اجازه ندهم حالا هم ابتدا این اسامی را میخوانم تا معلوم شود (تقریباً اسامی سی نفر را که اجازه نطق خواسته بودند قرائت کردند) .

رئیس — پیشنهادی شده است قرائت می شود

(آقا میرزا ابراهیم خان پیشنهاد ذیل را از طرف آقای حاج شیخعلی قرائت نمود (بنده پیشنهاد میکنم مذاکره دراین موضوع ختم ولایحه آقایان عتبات در باب انتخاب پنج نفر از علماء قرائت شود) .

رئیس - رای می گیریم باین پیشنهادی که خوانده شد (عده گفتند که مذاکره در این موضوع کافی نیست .)

آقا شیخ رضای دهخوارقانی — اینجا مذاکره شد که هیئت مملکت ما متزلزل است می خواستم خاطر آقایانرا متوجه کنم باین مسئله که اینطور وقایع امنیت مملکت را متزلزل نمی کند برای اینکه خیلی بزرگتر از این حادثات بزرك واقع شد ابداً امنیت مملکت را متزلزل نکرد مثل اینکه ناصرالدین شاه را کشتند و دیروز در مصر یطرس پاشارا مقتول نمودند وکسی نگفت امنیت متزلزل شده و این حادثه که واقع شد ولو اینکه حادثه فجیعه و خیلی رزیه عظیمه بود و ثلمه بود که بر مملکت و دین واقع شد ولی کشته شدن امثال من و بزرگتر از من امنیت مملکت را متزلزل نمی نماید و اینکه آقای سردار اسعد فرمودند امنیت مملکت ما متزلزل است این را بنده تکذیب می کنم ابداً متزلزل نشده است و امنیت بجای خود باقی است بلکه چنانچه آقای سردار اسعد فرمودند قوه دولت در تزایداست و کاسته نمی شود اینکه می گویند قوه نداریم مقصود این است که قوه فوق العاده راکه با دیگران جنك بکنیم نداریم والا قوه که حفظ امنیت را بکند داریم اگر نداشته باشیم با کدام قوه رحیم خان و اشرار قراچه داغ و اردبیل قلع وقمع شد اگر نداشتیم با کدام قوه عمل زنجان ختم شد دولت ما این قدر اقتدار دارد که داخله خودش را منظم نماید و آنچه آقای سردار اسعد فرمودند که لفظ [تزلزل] بود در مقام مبالغه بوده یا اینکه واقعاً امنیت مملکت متزلزل شده باشد این مثل مبالغه هائی است که سابق براین می گفتند مثل اینکه درکشته شدن سید الشهدا می گفتند آسمان بزمین آمد و ارکان زمین متزلزل شدن مرادشان این نبود که در واقع آسمان بزمین آمد این در مقام مبالغه بود دیگر اینکه گفته شد کابینه ۱۵ روز است بحران کرده است بنده میگویم ما بحرانهای بدتر از این دیده ایم سه ماه بلکه چهار ماه بود که پی درپی بحران کابینه داشتیم و خودتان همیشه درجلسه خصوصی و علنی می گفتید که ما الان سه چهار ماه است دچار بحرانهای پی درپی شده ایم چطور شد که این دفعه همین که ۱۵ روز ازبحران کابینه گذشت ازهرطرف صدادرآمده است دیروز بود که رئیس الوزرائی آقای مستوفی الممالك را قبول کردیم و متفق بودیم و می گفتیم مستوفی الممالك بهترین رئیس الوزرا خواهد بود گویا خیال بنده این بود که خودم وزیر بشوم حالا چون می بینم که مقصودم حاصل نشده اینطور اظهارات را می نمائیم دیگر اینکه گفته شد بیائید اتحاد کنیم بنده یك نفر مسلمان هستم که مسلمان های دیگر مرا انتخاب کردند طهران باکی اتحاد کنم کی را

میشناسم که با او اتحاد کنم ؟ اگرچه خدا شاهد است ازآن ساعتی که مرا بنمایندگی انتخاب کرده ابداً راضی و ممنون از آنها نبودم والساعه هم اگرچه منت بگردن ملت نمی گذارم البته منتخب شدم برای خدمت کردن ولی ممنون نیستم و تا دراینجا هستم باید خدمت نمایم آمده ام اینجا برای خدمت بوطنم ولی اگر من امروز به بینم دریك مسئله اختلاف شده است و خیالات مشوش است چطور اتحاد بکنم مگر اینکه خاکشیر مزاج بشوم که عبارة اجرای اعتدال است گفته می‌شود اعتدال و انقلاب کی اعتدال است و کی انقلاب است انقلاب یعنی شورش طلب لعنت خدا بر کسیکه شورش خواه باشد اعتدال یعنی خاکشیر مزاج که با هر مزاجی بسازد این چه طور می شود آن کسیکه با هر مزاجی بسازد خائن است البته کسیکه خوب است با بد نمی‌سازد و البته هر کسی خائن نیست بادزد نمی‌سازد هر کس طرفدار ملت است باخائن نخواهد ساخت البته آن کس که تیشه بریشه ملت میزند با طرفداران او رفیق نمی‌شود من یك نفر مادامیکه از پانیفتم دست از رای خودم برنمی دارم و اگر من تنها باشم و تمام کره ارض با من طرف باشند از عقیده خودم منصرف میشوم میگویم آنچه را که می‌دانم ومیفهمم تا از پا نیفتم چنانچه پیشوایان ما مثل سیدالشهدا ع همینطور ایستاد و گفت تا بزمین افتاد برای این که حرفش حق بود عرض کردم کشته شدن این سید مرحوم البته خیلی صدمه بزرگی بود که بردین واقع شد و از آن صدمات بزرگ بود ولی این را باید بدانیم که در شرع ما که شریعت اسلام است کسیکه کشته میشود ولی دم او کیست ؟ البته در شرع اسلام ولی دم پدر پسر است ومادامیکه پسر است هریك از از اقرباء او پسر عمویش حق ندارد که دم او را بخواهد والبته برعهده دولت است که قاتل را در صورتی که ولی نتواند بگیرد دست گیر نموده باو تسلیم نماید من نمی‌دانم میان شما کسی است که ازاحکام اسلام خبر داشته باشد یا نه میان شما کیست که بگوید ولی دم یك شخصی که پسر دارد واقربا دارد بازاری است صحیح است که یك شخص بزرگواری کشته شده است ولی ببازاری چه ربطی دارد بازاری یعنی دو نفر سه نفر اصناف گفته شد (اصناف) یعنی ملت خیر اشتباه کردید اصناف ملت نیست ملت یعنی هیئت اجتماعیه یك مملکت یك نفر دو نفر اصناف را ملت نمیشود گفت بآن ها چه دخلی داشت که اگر کسی مرا باین جا کشت دم مرا بخواهند البته مجلس هم دراین مقام خواهد بود ودر این مقام هم هست که حقوق هر فردی از افراد مملکت را حفظ کند دیگر بکسبه چه ربطی دارد مگر محض گفتن است اگر گفتن است من هم میگویم چیزهائی را که هجو است ولی هجو چه قاعده دارد ؟ البته چنانچه پیش ازاین هم عرض کردم برعهده دولت است که قاتل را دستگیر نماید چه قاتل امین الملك باشد و چه این قاتلین «قاتلین مرحوم آقاسید عبدالله» این از وظیفه دولت است هر که باشد باید پیدا نماید وبدهد والبته تا می تواند تلاش میکند ولی شما که این جور شورش میکنید وبااین شورش طلبی اسم خودتان را اعتدال میگذارید دولت چه‌طور می‌تواند اقدامی بکند نظمیه چطور می‌تواند شهر را امن نماید وقاتل را پیدا کند دیگر آنکه آقای میرزا اسدالله خان بعضی کنایات فرمودند خوب است گفته شود برای اینکه بنده میگویم شاید بنده را گفته باشد دیگری میگوید شاید مرا گفته باشد همین طور تمام خیال میکنند که شاید بمن گفته باشد اگر راستی کسی رادرنظر دارند خوب است بگویند که مثلا کانون این شورش رضاست اینطور بی اسم گفتن صحیح نیست باسم بگویند آنوقت اگر نا حق است که معلوم میشود واگر حق است که محکوم ومجازات خواهند شد دیگر اینکه در مسئله بحران کابینه گفته می‌شود از قراریکه بطور غیر مستقیم بماخبر رسیده است اشخاص آن مختله ومتجانس نیستند شما الان چرا این مذاکره را میکنید ؟ صبر کنید کابینه تشکیل شود و بمجلس بیایند آنوقت اگر آنها را طرف اعتماد ندانستید رأی ندهید و قبول نکنید دیگر اینکه گفته شد که بعضی از وکلا رفته اند و باعضای وزارت خانه ها دست بدست داده اند کی رفته است در وزارت خانه‌ها دست بدست داده است غیرازشماها بنده که ازآن وقتی که آمده‌ام در هیچیك ازوزارتخانه ها نرفته‌ام اگرمرا درهریك از آنها دیده‌اید بگوئید وغیرازشماها حتی با اکثر شماها دست نداده‌ام شماها رفتید دروزارت خانه‌ها .

افتخارالواعظین - شماهارا توضیح بفرمائید

آقاشیخ رضا - آقای متین السلطنه و همین آقای میرزا اسدالله خان گفته میشود بعضی بی‌علمند البته علم وصحت اگر یکجا جمع شود بهتراست ولی صحیح بر با علم مقدم است وعلم بی‌صحت بد است اگر کسی جاهل باشد وصحت عمل داشته باشد البته ترجیح دارد برعالم ناصحیح وعالم ناصحیح ضررش بیشتراست ازجاهل با صحت بجهت اینکه جاهل با صحت میتواند جهالت خودرا ازپرسیدن رفع نماید ولی عالم ناصحیح که راه شیطنت را ازهرطرف درست کرده‌است چطور میشود که ازعادت خود دست بردارد پس نباید گفت اینها جاهلند وکیل کی وجب کرده است که علم فلان آقا چند وجب است . چند شبراست . دیگر آنکه دراینجا گفته شد احکامی از حجج اسلام صادر شده است آن احکام چیست ما نمی‌دانیم میگفتند که قبل‌ازاین یعنی یك‌ماه قبل از حجج اسلام حکم آمده است که مثلا بعضی‌ها در مجلس لامذهب‌اند درمجلس اینطور نشنیدم بلکه از گوشه وکنار بما میگفتند ولی بنده اینرا قبول نمی کنم بجهت اینکه علمای اعلام بی‌دلیل وبی وجه حکمی صادر نمی کنند والبته سلب اسلام از یکنفری که فطرتاً مسلمان است بزرگتراست ازاینکه او را بکشند والبته کسی که عالم است وخودرا مجتهد و مفتی میداند کسی را لامذهب نخواهند گفت مگر با اطلاع وعلم وآن اطلاع وعلم‌هم حاصل نمی‌شود مگر ازروی دلیل والبته آن کسی که این حکم را میدهد آن دلیل‌را حاضرخواهدداشت ولی خیلی دلم میخواست که یکنفری که میگوید من فلانی را لامذهب میدانم اورا بکشم بمحکمه عدلیه ومحاکمه نمایم یا محکوم کنم یا محکوم بشود وگاهی گفته میشود وگفته اند این اشخاص مفسدند بنده این لفظ مفسد را نمی‌فهمم اگرمعنیش این‌است که زیر بار همسایه نمی‌رود میشود گفت دراین مجلس خیلی مفسد است بلکه تمام مفسدند واگرمعنی انقلاب هم این‌است که خیلی ازاشخاص چنانچه عرض کردم دراین مجلس مفسد هستند وبنده هم یکی ازآن مفسدین هستم واگرمعنی مفسد غیرازاین است بگویند بدانیم ولی ما درقانون اسامی آنچه دیده‌ایم کسانی که ازانتخاب محرومند مفسد بنظر نمی آیند مانع از انتخاب سرقت وقتل است حالا اگر بعضی مفسدی که میگویند قتل یا سرقت است بگویند فلانی قاتل است یا سارق است مفسد یعنی چه ؟ بنده که معنی مفسد را نمی دانم ولی عرض میکنم هر کس مسئول کلام خودش است علما باشید یا غیرعلما هر کس بگوید فلانی مفسد است باید ازعهده حرفش برآید رضا هم که این بیانات را مینماید مسئول حرف خودش است گفته می‌شود که اینها مفسدند دلیلش را نمی شود گفت چرا نمی‌شود دلیلش را گفت ؟ بنده میدانم که ملت باهمچو حکمی همراه نیست وتکذیب میکنم این مطلب را که میگویند ملت همراه است مگر اینکه چندنفر شورش طلب که آنهاهم برای انجام مقاصد خودشان گفته شد ملت چشمشان را باز کنند که عیوبات را ببینند من میگویم خوب است ملت چشمش باز نشود برای آنکه چشمش بازشود میبیند آنچه را که من می‌بینم .

رئیس - حالا باین پیشنهادی که خوانده شد رای گرفته میشود .

(گفته شد اینموضوع تمام نشده است .)

صدیق حضرت - میخواستم عرض کنم اگر این پیشنهاد را پس ازآنکه رأی گرفته شد درآن چون میدانم تصویب میشود داخل در مذاکره او نمی شویم که بسیار خوب والا اگرمیخواهید که باین پیشنهاد رأی بگیرید وبعدازآنکه تصویب شد شروع درمذاکره آن ننمائیم بنده راضی نخواهم شد بجهت اینکه رئیس هستید باید حفظ حقوق اقلیت مجلس را بنمائید بجهت اینکه معلوم است اکثریت مجلس در یك موضوعی پی در پی اجازه میگیرند حرفشان را میزنند آنوقت حرفهاشان که تمام شد فوری هم یك پیشنهادی هم میکنند چون اکثریت با آنها است فوری رأی میدهند بآن و داخل آن مذاکره میشوند اقلیت آنقدر مجال پیدا نمی کند دفاع کند در اینصورت اگر بخواهید در این پیشنهادرأی به گیرید وداخل درمذاکره آن بشوید حق اقلیت ازمیان رفته است .

سرداراسعد — بنده اجازه میخواهم استدعا می کنم از آقایان که حق نطق خودشان را به بنده مرحمت فرمایند .

رئیس - نوبت شما نیست .

سرداراسعد - بنده عرض نکردم نوبت من است عرض کردم آقایان حق نطق خودشانرا به بنده واگذار نمایند .

رئیس — اگر آقایان اجازه می فرمایند و می گذارند ازحق خودشان جنابعالی می‌توانید بفرمائید (اغلب اظهار کردند آقای سردار اسعد مجازند.)

آدینه محمدخان — من نمی گذرم باید دراین خصوص رای گرفت اگررای دادند بفرمایند.

رئیس — پس رای میگیریم هر کس تصویب میکند که آقای سرداراسعد بدون آنکه نوبت بایشان برسد اظهارات خودشانرا بفرمایند قیام نمایند (به اکثریت تصویب شد) .

سردار اسعد — عرض میکنم این سئوال جواب امروز واین وضع مجلس رابنده هیچ منتظر نبودم امروز متوقع بودم دشمن های خیلی سخت باهم متحد شده دست بدست یکدیگر بدهند باز می بینم گفتگوی اعتدال وانقلاب است این حرفی که ما را خراب کرده است بازاعاده میشود این حرفها راما از مجلس تابرنیندازیم بآرزوهای خودمان نائل نخواهیم شد اثرات سوء این حرفها بکابینه وزراء و ادارات دولتی و بولایات وبهمه جا سرایت میکند پس مابابد دراین موقع کمال اتحادرا کرده باهم متفق باشیم و این گفتگوها را ازمیانه برداریم بسیار خوب اگر امروز یك کار بسیار بدی اتفاق افتاد باید آنراحربه دست کرد وبطرف خود تاخت ـ اینطور نیست اگر یك چنین اتفاقی افتاد باید تحقیق شود بدون تحقیق نمیشود کاری کرد اگر مقصود ماابن باشد که پی موقع میگردیم ویك سوء اتفاقی راحربه دست خودمان کنیم وبطرف بپردازیم این قافله تابحشر لنك است وبهیچ جانخواهیم رسید پس باید ای نمایندگان محترم یك قدری اغراض را کنار بگذارید ملاحظه کنید چشم بیست کرور و یاسی کرورملت دراین بقعه بشما است وخجالت بکشید که جواب آنهارا درپیش خدا و پیغمبرچه خواهید داد حالا که یك چنین اتفاقی افتاده است باید باکمال دقت و تجسس وتحقیق کرد به بینیم کی بوده و از کجا بوده البته هر کس هست مجازات خواهند داد نباید دراین موقع این طور شدت کرد بطرف یك قدری خوب است ملاحظه بکنیدوضع مملکت رایك قدری این اختلافات را کنار بگذارید این هوس انتقام کشیدن ازخصم را کنار بگذارید عوض اینکه برخصم غلبه کنید بگذارید مغلوب شوند مغلوب شدن در مقام حفظ استقلال مملکت خیلی سهل است کشته شدن هم سهل است استدعا می کنم که این اختلافات را موقتاً کنار بگذارید تااینکه مملکت بحال امنیت خودمعاودت نماید بعد ازآنکه قدری حال سکون در مملکت پیدا شد آنوقت باز ممکن است سرمطالب شخصی بروید واگراعتراض کسی را ازخودتان دریك چنین موقعی رفع نکنید کار بزرگی نیست مجال باقی است ممکن است درجای دیگر باوجواب بدهید دیگر آنکه میخواستم عرض کنم درباب کابینه وزراء و همراهی ماها این ازجمله رسومات است حتی ازدول متمدنه که کابینه قدیم با کابینه جدید موافقت تام ندارد بنده میخواهم الان یك قدری ازدول متمدنه هم پیش بیفتیم وقت خدمت کردن بنده حالا است که اسم وزیری روی من نیست وخدمت بوزراء بکنم اگرچه خدا شاهد است که من از روز اول مایل بوزارت نبودم وحالا میخواهم ثابت کنم که با خارج بودن ازکابینه ووزارت اداء تکلیف خودم را که خدمت باین آب وخاك وملت است می کنم تا انشاء الله ازعهده بیرون خواهم آمد لکن استدعا دارم شما هم درخیال این باشید که باوزراء همراهی کنید اگر عیبی دریکی ازآن وزراء دیدید ممکن است بروید پیش او درخانه اش باو بگوئید فلان عیب درکارشما است یارفع عیب بکنید یامراسا کت صحبت کنید نه اینطور که ازحالا آثاراختلاف وعدم موافقت باوزراء اظاهر کنید درخیال این باشید که ایرادی از او گرفته اورا درمجلس ضایع کنید بنده هم سرقولی که داده‌ام باکمال جد وجهد ایستاده ام ویك نفر بختیاری زنده است ایستاده‌ام که رفع پریشانی خاطر هارا بنمایم وازمرك هم گریزان نیستم خدامیفرماید قل فتمنوالموت ان کنتم صادقین هر کس ادعای مشروطیت می کند باید در راه مشروطیت آرزوی مرك کند برای استقلال مملکت خودش نه برای ریاست یاطمع یك عرض دیگر دارم اینست که قول داده ام نظم فوق العاده بدهم دراین شهر که تابحال دراین مملکت دیده نشده باشد لکن فراموش کردم عرض کنم که باهمراهی وکلا اگر همراهی شما نباشد نمیتوانم دیگراینکه درباب تزلزل گفتگو شد که مملکت مامتزلزل نیست بلی یك طوری است که نه میتوان گفت متزلزل است نه میتوان گفت متزلزل نیست ازاین حیث که مردم متوحش باشند که حالا جماعتی میریزند خانه آنهارا غارت آتش میزنند این تزلزل و عدم امنیت البته هیچ نیست لکن اغنیای مملکت اغلب متزلزلند و شب براحتی نمی خوابند میترسند قریب هزار نفر قتله پیداشده است از وقتیکه امین الملك را کشته اند اشخاصی دراین شهر افتادند وگفتند پول بدهید والا کشته میشوید و باسم کمیته خیلی از مردم پول گرفتند و مردم در تزلزل بودند تا اینکه این آقا کشته شد این مسئله خیلی بمردم اثر کرده است گرچه ازآن روز به بعد نشنیده‌ایم کسی برود از کسی پول بخواهد ولی خیلی اسباب تزلزل است امروز واجب است که بزودی زود رفع این تزلزل بشود و اینکار از عهده بنده برمیآید بعداز جزئی همراهی که وکلای عظام با بنده بکنند امیدوارم طوری بکنم که عموم ازبنده راضی ومتشکر باشند

(تمام گفتند احسن احسن)

رئیس — بعداز فرمایش آقای سرداراسعد واقعاً دیگر جای گفتگو نیست باید بدانیم که بفرمایش سردار اسعد آمدید وجواب گفتید جز این که اختلاف راشدت بدهید و ماده را غلیظ تر کنید فایده دیگر ندارد واز برای اصلاح مملکت یقین دارم که حاضر هستید خود داری بکنید واز بعضی مذاکراتی که شده است صرفنظر نمائید بنده هم مکلفم که بهمه حق بدهم لکن باز عرض می کنم آمدید وجواب گفتید ازیکطرف یادوطرف جز این که اختلاف را شدت بدهید فایده دیگر ندارد باید ماکار مملکت را اصلاح کنیم نه این که خراب کنیم حالا بیائید جواب ندهید محض خاطر وطن ومحض خاطر استقلال وطن بنده می خواستم یك موضوعی رامطرح کنم که آنهم راجع باتحاد است و آن موضوع اتحاد دوملت مسلم است باین معنی که امروز جشن مشروطه عثمانی است می دانید که مشروطیت این دولت کمك به مشروطیت ما کرده است و بشکرانه این که دو ملت مسلم باهم اتحاد می نمایند بیائید این مذاکرات را کنار بگذارید این اختلافات را ندیده انگاریم وفکری برای امنیت و استقلال مملکت ووطن خودتان بنمائید ومخصوصا میخواستم امروز ازمجلس ونمایندگان محترم اجازه بخواهم که تلگراف تهنیتی به مجلس مبعوثان عثمانی بنمائیم و گمان میکنم مجلس هم موافقت خواهد داشت که یك همچو تلگرافی ازطرف مجلس بشود که دلیل براتحاد دوملت مسلم بشود

(گفتند صحیح است)

[رئیس اجازه دهدقیقه تنفس داد]

(مقارن ظهر مجلس ختم شد)

جلسه ۱۲۱
صورت مشروح روز دوشنبه
۱۸ رجب ۱۳۲۸

مجلس فوق العاده یك ساعت قبل از غروب آفتاب درتحت ریاست آقای ذکاءالملك تشکیل شد صورت مجلس روز شنبه راآقای معاضدالملك قرائت کرد .

رئیس ـ در صورت مجلس ملاحظهٔ هست؟

حاج شیخعلی ـ یك پیشنهادی آن روز بنده کردم درباب لایحه انتخاب علماء اسمی ازآن برده نشده است .

رئیس — صحیح است ـ ملاحظه دیگری هست؟

[اظهاری نشد — رئیس صورت مجلس را امضاء نمود)

رئیس ـ اینطوری که اینجا]صورت مجلس[نوشته شده است به گمان این که هیئت وزرا حاضر میشوند روز یکشنبه مجلس منعقد میشود که معرفی می‌شوند چون حاضر نشدند مجلس منعقد نشد ولی امروز بنابه خواهش آقای رئیس الوزراء فوق ـ العاده مجلس تشکیل شد و دستوری نداریم غیراز معرفی وزراء

وکیل التجار ـ می‌خواستم عرض کنم همان طور که صلاح استید بمجلس مبعوثان عثمانی تلگراف تبریك و تهنیت جشن مشروطیت آنها بشود اگر صلاح می‌دانید تلگرافی هم بپارلمان فرانسه بشود در تبریك عیدی که در (۱۶) ژوئیه کرده‌اند .

رئیس ـ موقع آن گذشته است (دراین موقع کابینه وزرا بریاست آقای مستوفی الممالك تشریف آوردند) .

رئیس — آقای رئیس الوزرا کابینه را معرفی می‌فرمائید .

رئیس الوزرا — کابینهٔ وزراء تشکیل شده است از قراریکه عرض می کنم :

حضرت والا فرمانفرما وزیرداخله ـ آقای نواب وزیر خارجه ـ آقای حکیم الملك وزیر مالیه ـ آقای قوام السلطنه وزیر جنك ـ آقای دبیر الملك وزیر عدلیه ـ شاهزاده اسدالله میرزا وزیر پست و تلگراف برای وزارت علوم هنوز کسی معین نشده است معاون فعلا مشغول کار است وهمین چندروزه آنهم معلوم می‌شود (گفتند مبارك است) .

نوبری ـ اگرچه ظاهراً چند روزی تشکیل

تأخیر افتاده و البته تمام آقایان وکلا می‌دانند که در هیچ‌جا ممکن نیست باین زودی کابینه تشکیل شود وخیلی کم اتفاق می‌افتد که باین زودی معین شوند وحالا که این کابینه جدید بجای کابینه سابق نشسته‌اند البته قدری تأخیر درکار خواهد شد ولی تعجیل نباید و بعقیده بنده در تشکیل کابینه خیلی تعجیل‌شد وتشکرات خودرا از این انتخاب تقدیم جناب رئیس‌الوزراء می‌نمایم .

معزالملك - البته‌وظیفه بزرك این کابینه جدیدی که تشکیل شده است این استکه در امنیت و رفع انقلاب و فراهم نمودن موجبات آسایش این مملکت‌همه‌قسم‌اقدامات‌بنماید‌بنابراین‌بنده‌دراول روزی که‌این کابینه تشکیل‌ومعرفی‌شده‌می‌خواهم‌خاطر محترم‌هیئت‌وزراءعظام‌متوجه کنم‌بیمکسئله‌مهم‌خطرناکی که آن‌مسئله وباست و از قراری‌که شنیده‌ام‌درخیلی از سرحدات ایران شیوع دارد خوب است وزارت جلیله داخله از این‌مسئله جلوگیری کرده سعی‌وافی بنمایندکه این بلای آسمانی داخل‌مملکت‌ما نشود .

وزیرداخله - همین‌حالا بآقای معزالملك گفتم که فرداصبح بنقاط لازمه نوشته می‌شودطبیب و حفظ‌الصحه و لوازم این کار هم خیلی زود معین شده فرستاده می‌شود .

ارباب‌کیخسرو - میخواهم از این کابینه که امروز معرفی شدند تمنی کنم که هرچه زود تر پروگرام خودشانرا بفرستند و یك پروگرامی‌باشد چندان صعب‌نباشد وطوری باشد که‌بشودزودبموقع اجرا بیایده .

رئیس‌الوزراء - پروگرام وزراء تا روز شنبه انشاءالله نوشته شده بمجلس‌فرستاده‌میشود .

آقاسیدحسین - یکقسمت از عرایض بنده را که راجع بپروگرام بود یاد آوری کردند و امیدواریم در یك پروگرامی که خیلی‌خیلی فعلیت داشته باشد پیشنهاد خواهندکرد و این‌اول ترقی کار ایشان باشد و ماها مطمئن باشیم و بخلاف آن پروگرامی که سابقاً وزراء پیشنهاد کرده بودند واقع شود و تجربه و امتحاناتی که کابینه سابق بحرانهائی پی‌درپی دادند این کابینهٔ جدید بافعالیت تامه وجدوجهد بما نشان خواهندداد .

دکترعلی‌خان - بعقیده‌بنده‌تمام‌اینمذاکرات امروز زیادی است بواسطه اینکه روز اولی است که‌وزراء بمجلس‌آمده‌اند و البته پروگرامی‌خواهند داشت و بمجلس خواهند فرستاد فقط چیزی که لازم است عرض کنم اینست که منبعد خوبست قرار بگذاریم ما بوظیفه خودمان عمل کنیم و از برای وزراءتکلیف معین‌نکنیم

رئیس - دستوری که برای جلسه‌آتیه حاضر کرده‌ایم یعنی چیزهائی که ممکن‌است جزو دستور شود این‌است که عرض میشود چون‌لوایح‌وراپورت‌هائی که رفته است بکمیسیون و برگشته است و می‌توان جزو دستور قرار داد تمام در یك‌صورتی وشته و طبع شده میان آقایان نمایندگان توزیع می‌شود که ملاحظه فرمایند و همه‌روزه منبعد مرتباً دستور معینی داشته باشیم هنوز آن صورت طبع نشده باین‌واسطه بنده یك‌دستور برای جلسه فردا معین کرده‌ام وعرض می‌نمایم .

قرائت لایحهٔ آیات‌الله درخصوص انتخاب پنج نفرعلماء - راپورت کمیسیون بودجه در باب مدرسه کمال‌الملك - ایضاً راپورت کمیسیون بودجه در باب وظیفه دکتر مورل طرح ارباب کیخسرودرباب کمیسیونها - شور ثانوی درقانون اداری‌معارف .

محمدهاشم‌میرزا — در جزودستورفردا فقط قرائت لایحهٔ آقایان است یا انتخابهم می‌شود بعقیده بنده که قرائت‌آن چندان‌اهمیت‌نداردخوبست که انتخاب‌هم بشود .

رئیس - فعلاقرائت‌میشودچون‌بعضی‌مذاکرات لازم‌است که باید درآنخصوص بشود .

حاجی سید ابراهیم - مطلب اولی‌راکه‌در دستور معین کردید که قرائت لایحه علمای نجف باشد چندان اهمیت نداردو خوب است انتخاب ۵ نفر را هم جزء دستور قرار بدهید

رئیس- عرض کردم چون بعضی مذاکرات لازم دارد فعلا قرائت میشود و اگر مذاکراتی نداشت شروع بانتخاب میکنیم .

هشترودی - اگرچه مخارج زیادی برای مجلس میشود ولی روزنامه رسمی نداشتن در واقع یك نقصی است برای پارلمان و دولت بنده تقاضا میکنم اگرچه مخارج زیاد است‌ولی چون روزنامه رسمی لازم است طرح‌آنرا جزء دستوربفرمائید .

رئیس — هنوز طبع وتوزیع نشده است

ارباب‌کیخسرو - عرض بنده اول در باب نایب رئیس است نایب رئیس شخصی باید باشد که همیشه‌درمجلس‌حاضر باشد رئیس‌اگریك‌روزی غائب باشد وظایف اورا انجام بدهد و خوب است امروز یکنفر نایب رئیس بجای شاهزاده اسدالله میرزا معین شود .

ثانیاً فراموش‌نکنیم که در باب‌قاتلین‌مرحوم آقاسید عبدالله درچندجلسه مذاکره شد و جداً از وزراء دستگیری‌خواسته شد .

ناصر الاسلام - از بابت طرح روز نامه رسمی‌که فرمودید طبع وتوزیع نشده لازم می‌دانم تأکید شود که زودترطبع وتوزیع شود چون‌خیلی اهمیت دارد دیگر اینکه مجلس در این مدت‌داخل هیچ دستوری نشد مگر مذاکره گرفتن قاتلین آقای آقا سید عبدالله و اولین اقدامی‌که این کابینه می‌نماید اقدام در دستگیری آنها خواهد بود .

دکتر علیخان - راپورت شعبه ششم اگر مخالفی نیست چون طبع و توزیع شده است قرائت بشود .

رئیس — چون مخبر نیست می ماند برای جلسه آتیه .

حاجی آقا - درباب‌هیئت‌رئیسه گمان‌میکنم مقتضی باشدکه امروز معین کنیم درباب قتلهٔ مرحوم سید اینکه دراین باب بکابینه اظهاری نشد برای این بود که این‌مطلب‌خیلی‌بدیهی‌است که‌اول‌وظیفه‌این کابینه امروز گرفتار نمودن آنهاخواهدبودو اینکه آقای نوبری از رئیس الوزراء اظهار تشکر نمودند بنده اعتقادم این‌است که باید تشکر را بعدازعمل کرد از اینجهت‌بود که‌مایکجماعتی‌بودیم که‌دراین باب‌اظهاری نکردیم وساکت نشستیم بجهت اینکه اول باید عمل را ببینیم و بعد تشکر کنیم والبته بعد از دیدن عمل تشکر خواهیم کرد درباب انتخاب هیئت رئیسه بنده مقتضی‌میدانم امروز انتخاب‌بشود بجهة‌اینکه ما چند نفر ازنمایندگان داریم که‌جزء وزراء شده‌اندو بجای آنها باید انتخاب شود ومن گمان‌میکنم که‌اول‌عوض آنها را انتخاب نمائیم بجهة اینکه اگر بجای آنها انتخاب کنیم شاید درمیان آنهـا اشخاصی باشند که برای نیابت ریاست شایسته تربا شند .

متین‌السلطنه — نایب‌رئیس‌چنانچه گفته شد برای اینست که درمجلس حاضرباشد ودرموقع غیبت رئیس وظیفه اورا انجام بدهدونایب رئیس اول آقای حاجی‌سید نصرالله مدتی است تشریف نمیآورند بنده عقیده‌ام اینستکه فردا باید تکلیف ایشان معین شود که تشریف‌میآورندیامستعفی‌هستند آنوقت‌نایب‌رئیس دویم انتخاب شود .

لسان‌الحکما — میخواستم استعفای این آقایانیکه جزء وزراء شده‌اند بمجلس‌آمده است یا خیر ودیگر آنکه انتخاب سه نفر نماینده‌بجای‌ایشان راهم اگر بشود جزء دستور قرار بدهید (گفته شد لازم باستعفاء نیست همینکه بوزارت معرفی شدند از وکالت منفصل خواهند بود .)

افتخارالواعظین — در دوروز قبل آقای سردار اسعد فرمایشاتی‌فرمودند درخصوص‌رفع تزلزل واستقرار امنیت‌مملکت‌واجرای قانونی که‌مدتی است از مجلس گذشته و بدبختانه تا کنون بموقع اجرا نیامده است و آن قانون ترك اسلحه است که‌در ماه‌صفر ازمجلس گذشته است در صورتیکه درمملکت مشروطه جز قوای نظامی کسی حق ندارد حمل اسلحه نماید و بنده از مجاهدینی که امرور حمل اسلحه‌می‌نمایندبواسطه‌زحمات‌ومجاهدات زیادی که دراستردادحقوق ملت کشیده‌اندتشکر می‌نمایم وعرض می کنم‌این حمل اسلحه آنهاخلاف قانون واسباب عدم امنیت مملکت واهد بود وما خیلی امید داشتیم ۵اول کسیکه این قانون را اجرا نماید همین مجاهدین‌باشند ومخصوصا بخاطر دارم آنروز یکه این قانون مطرح شد بعضی از آقایان نمایندگان اصرار داشتند که این قانون تمام شهرهاوولایات وقراء وعشایروایالات عمومیت پیدا کند جز نظام احدی نتواند حمل اسلحه نماید ولی بنده عرض نمیکنم کسی حمل اسلحه ننماید هرکس که می‌خواهد حمل‌اسلحه نمایدداخل درنظام‌شودومخصوصا استدعا دارم که‌روز پنجشنبهٔ کابینه رابخواهید وتأکید کنید که بزودی این‌قانون راکه مدتی‌است‌موقوف الاجراء مانده‌وآقای‌سردار اسعد هم بما امیدواری داده‌اند که بعداز تشکیل کابینه همه‌قسم همراهی بنمایند حال که بحمدالله کابینه تشکیل شدایشان بواسطه وظیفه وکالت‌نمی توانند بلا واسطه مداخله در اجرائیات نمایند ولی بهمراهی ایشان کابینه جدید آن قانون را بزودی درموقع اجراء بیاورد دیگر دچار بعضی‌مشکلاتی که‌شده ایم نشویم .

نجات - موضوع‌مذاکره‌چیست؟

رئیس - موضوع معینی‌نداریم عده‌هم‌برای مذاکره کافی‌نیست[رئیس‌حرکت کردومجلس‌یك‌ربع قبل ازغروب آفتاب‌ختم شد .)

صورت مشروح روزنامه شنبه ۱۹ شهر رجب ۱۳۲۸

مجلس دوساعت ونیم قبل از غروب در تحت ریاست آقای ذکاء الملك تشکیل شد صورت مجلس فوق العاده دوشنبه ۱۸ را آقای معاضد الملك قرائت نمودند

رئیس - درصورت مجلس ملاحظاتی اگر هست بفرمائید

دکتر علیخان - بعداز دستور اجازه بفرمائید؟ راپورت شعبه چهارم خوانده شود .

ارباب کیخسرو - درصورت مجلس نوشته شده است آقای رئیس الوزراء کابینه را معرفی کردند درصورتیکه اسم ایشان هم لازم بود که نوشته شود و اگر درجلسهٔ که ایشان معرفی شدند ایشان نوشته شده عیبی ندارد .

معاضد الملك - چرا درصورت مجلس سابق نوشته شده است .

(رئیس صورت مجلس را امضاء نمود)

رئیس — دوفقره تلگراف بمجلس رسیده است یکی از اهالی ملایر که ازحکومت تازه که معین شده است آقای سالار فاتح و معاون ایشان اظهار تشکر ورضایت کرده اند ویکی هم ازاهالی عربستان رسیده است که ازحکمران خودشان آقای فخر الملك اظهار تشکر ورضایت نموده اند ضمناً اظهار کرده بودند خیلی ضرورت دارد یك اندازه استعداد نظامی بعربستان فرستاده شود این دوفقره تلگرافی است که لازم بود بعرض مجلس برسد در خصوص فرستادن استعداد هم باوزراء مذاکره شده است که بطور مقتضی تهیه نموده بفرستند خاطر آقایان مسبوق است که آقای حاجی میرزا آقا چندی قبل اظهار کرده که گرفتاری خانواده فوق العاده برای من پیش آمده مجبورم دو ماهه مسافرت بنمایم و اگر آقایان اجازه ندهند نا چارم که از نمایندگی استعفاء بدهم این بود که آقایان صلاح ندیدند و حالا معلوم میشود که گرفتاری ایشان زیاد شده و ایشان راخواسته اند ایشان هم مجبوراً حرکت نموده البته معلوم هست که آقایان راضی نمیشوند که ایشان از نمایندگی استعفا بدهند بنا بر این تقاضا نامه اجازه ایشان خوانده میشود و رای میگیریم

آقا میرزا ابراهیم خان — عریضه آقای حاجی میرزا آقارا قرائت نمود که تقاضای دوماهه مرخصی کرده بودند

نجات — این بکمیسیون عرایض رفته است .

میرزا ابراهیم خان — بکمیسیون عرایض رفته است راپورت دادند که کمیسیون عرایض بواسطه قلت نمایندگان تقاضای ایشان را تصویب نمی نمایند

رئیس — بلی در خصوص آقای حاجی میرزا قا از قرار معلوم ایشان محتاج باین مرخصی هستند بجهة اینکه این عریضه را که فرستاده اند استعفانامه خودشانرا با آن فرستاده اند که اگر تقاضای ایشان تصویب نشد قرائت شود

آقا میرزا کیخسرو - بنده درباب اجازه دادن ونه دادن عرضی ندارم بجهة اینکه بسته به رای مجلس است هر طوریکه صلاح دانست همان است ولی آقایان نمایندگان از چندی قبل یادگرفته اند که هروقت تقاضای مرخصی مینمایند ودر آخر اظهار میکنند اگر اجازه داده نشود استعفا خواهیم کرد وحال آنکه مقام نمایندگی خیلی مقام بزرگی است که نمایندگان قدر آنرا نمیدانند واستدعا میکنم من بعد لفظ استعفا رابمیان نیاورند .

افتخار الواعظین - اولا این مسافرت اینقدر لزوم داشته باشد که مجبور باستعفا باشد هیچ لزومی ندارد که ما تصویب نکنیم ولی خاطر آقایان را میخواهم مستحضر کنیم اینکه آقایان نمایندگان اظهار میدارند یا اجازه یا استعفا و میفرمایند که آقای حاجی میرزا آقا استعفا نامه خودشانرا فرستاده اند گمان نمیکنم که اگر تصویب نشد مجبور باشند که استعفا بدهند میتوانند بی اجازه غیبت نمایند و استدعا دارم من بعد لفظ استعفا را استعمال نکنند .

رئیس — صحیح است ولیکن ایشان ملاحظه نزاکت را میخواهند بکنند که تمرداً از مجلس غیبت نکرده باشند ومیگویند اجازه ندادند ورفتم مخالفت بامجلس کرده ام عذرخودم رامیگویم اگر پسندیدند که بهتر والاوظیفه مرا دیگری در عهده میگیرد ومن هم بواسطه استعفا ازامر مجلس تمرد نکرده ام

آقا سیدحسین کزازی — درصورتی این اجازه نامه باید خوانده شود که ایشان حضور داشته باشند حالا که ایشان رفته اند خواندن این بی موقع بود .

رئیس — حالا رای می گیریم .

عز الملك — درخصوص رای بنده عرضی دارم وآن این است که باید درخصوص حقوق ایشان رای گرفته شود والا درصورتیکه مسافرت کرده اند اجازه لازم نیست .

رئیس — اینطور نیست در باب مسافرت ایشان رای می گیریم اگر اجازه داده شد که ایشان مرخصی گرفته اند ونماینده هستند وهر طور که در حق سایر نمایندگان منظور می شود در حق او هم منظور خواهد شد واگر اجازه ندهند بی اجازه غیبت کرده اند و متمردند دیگر آنکه خودشان خواسته اند که اگر تصویب نشد استعفا نامه مرا بخوانید باید یکی از این دورا معین کنید

رئیس — رای می گیریم بر اینکه هر کس اجازه مرخصی حاجی میرزا آقارا تصویب نماید قیام نماید [اغلب قیام نمودند و به اکثریت تصویب شد .]

رئیس — آقای آدینه محمدخان هم خاطرتان مسبوق است اجازه مرخصی خواسته بودند وآن وقت بیاره ملاحظات گفته شد که دو هفته صبر نمایند حالا از دو هفته هم مدتی گذشته است و گویا کارهای لازم دارند و محتاجند باین که مسافرت نمایند این است که تقاضانامه ایشان قرائت میشود که دوماهه استدعای اجازه مرخصی کرده بودند کمیسیون عرایض این تقاضای ایشانرا تصویب نموده بود

معاضد الملك — بنده میخواستم متذکر کنم خاطر آقایان راکه آن روزیکه مرخصی آدینه محمد خان را خواندند مخالفی نبود فقط گفته شد بیاره ملاحظات دو هفته صبر نمایند بعداز آن رای گرفته شود حالا خوب است بدون مذاکره رای گرفته شود .

وکیل التجار — استدعا می کنم پیشنهادی راکه کرده ام چون راجع بهمین مسئله است قرائت شود .

رئیس — بعداز این خوانده میشود - رای کسانیکه تقاضای آدینه محمدخان را تصویب مینمایند قیام نمایند (اغلب قیام نمودند وتصویب شد)

دکتر علی خان — میخواستم عرض کنم آقای مرتضی قلی خان بختیاری هم تلگرا فی بمن کرده اند ویکماهه مرخصی خواسته بودند بنده آن تلگراف را بحضور آقای رئیس دادم وبنا شد کمیسیون در این خصوص جواب بدهد استدعا میکنم مقرر فرمائید زودتر جواب بدهند که تکلیف معین شود

رئیس — عریضه رفته است بکمیسیون عرایض باید زودتر جواب آن را بدهند .

(آقای میرزا ابراهیم خان پیشنهاد ذیل را که از طرف آقای وکیل التجار نوشته شده بود قرائت نمود)

(بنده پیشنهاد میکنم این ماده بنظامنامه داخلی الحاق شود .)

(هریك از نمایندگان که برای کار شخصی ازمجلس اجازه بخواهد حقوق مدت غیبت باو نداده نخواهد شد)

آقا میرزا کیخسرو - اگر رجوع بنظامنامه داخلی بشود تکلیف اشخاصی که اجازه میخواهند یا بی اجازه غیبت مینمایند معین شده است دراینصورت گمان نمی کنم ماده دیگری لازم داشته باشد .

وکیل التجار - اجازه بدهید در این باب توضیح دارم عرض کنم .

رئیس — گمان نمی کنم در این خصوص مذاکره فایده داشته باشد میفرستیم بکمیسیون مبتکرات علاوه براین باید پانزده نفر امضاء نمایند بعد مطرح مذاکره شود (رجوع شد به کمیسیون مبتکرات)

(آقای دکتر علیخان راپورت شعبهٔ چهارم را قرائت نمود مشعر براینکه شعبه روزشنبه نهم درتحت ریاست سنی آقای حاج شیخ الرئیس منعقد وبرای انتخاب هیئت رئیسه شعبه اخذ رای شده و بقرار ذیل معین شد آقای حاج شیخ الرئیس باتفاق آراء رئیس - آقای شیخ رضا باکثریت (۷) رای نایب رئیس — آقای کاشف باکثریت (۷) رای منشی و آقای دکتر علیخان باکثریت (۷) رای مخبر - بعداز آن برای انتخاب دونفر برای عضویت کمیسیون عرایض ومبتکرات اخذ رای شده آقای حاجی شیخ علی باتفاق برای عضویت کمیسیون عرایض و آقای آقا شیخ رضا باکثریت (۷) رای بعضویت کمیسیون مبتکرات منتخب شدند .

ونیز راپورت شعبه دوم را آقای نوبری قرائت کردند که شعبه درپنجم رجب بریاست سنی آقای سپهدار اعظم منعقد شده هیئت رئیسه آن بقرار ذیل معین گردیده .

آقای سپهدار دردفعه دوم باکثریت شش رای رئیس

آقای صدیق حضرت با کثریت (٦) رای نایب‌رئیس - آقای اواه الدوله با کثریت (۸) رای منشی وآقای نوبری با کثریت (۸) رای مخبر — (برای انتخاب یك‌نفر بعضویت کمیسیون عرایض اخذ رای شده آقای ناصر الاسلام باتفاق آراء منتخب شدند وچون موقع انعقاد مجلس رسمی بود انتخاب یك نفر بعضویت کمیسیون مبتکرات‌موکول بروز دیگرشد .)

آقا میرزا ابراهیم خان لایحه آیتین‌خراسانی و مازندرانی را قرائت نمود که بیست نفر از مجتهدین را که دارای شرایط ثلاثه معتبره در قانون اساسی هستند معرفی کرده بودند تامجلس ازبین آنها موافق اصل دوم پنج نفر باتفاق آراء یابقرعه معین نماید .

کاشف — در این لایحه انتخاب علماء را با کثریت یابقرعه معین کرده اند درصورتی که در قانون اساسی ما بقرعه معین شده است این مطلب باید توضیح شود .

افتخارالواعظین - گویا امروز قرار بود فقط این لایحه قرائت شود وانتخاب نمیشود واگر شروع بانتخاب بشود بنده عرض می کنم این یکی از انتخابات خیلی مهم است که کمال اهمیت را دارد والبته همه این آقایانی که معرفی شده اند دارای شروط ثلاثه معتبرهٔ درقانون اساسی هستند که فقیه ومجتهد وعالم بمقتضیات وقت می باشند ولی باید دانست که در میان بعضی ما عالم به مقتضیات وقتند و بعضی ها اعلم و خاطرنشان آقایان میکنم که درموقع انتخاب آن‌اشخاصی راکه اعلمند انتخاب نمایند و باز هم عرایض اولیه خود را تکرار میکنم‌که باید دریکمجلس خصوصی اینمطلب مذاکره بشودکه آقایان نمایندگان ازاین آقایان‌را بیکدیگر معرفی نمایند تاتبادل افکار نمائیم بلکه انشاء الله آراء هریك ازاین آقایان‌که اعلمندانتخاب شوند .

محمدهاشم میرزا - اولا گویا یکدستخط دیگرهم‌آمده‌که آقای بیرجندی باشد واز علمای خراسان هستند وخوانده نشد — عرض‌دیگر بنده راجع بمطلبی است‌که آقای کاشف فرمودند چون دستخط راجع باصل دوم قانون اساسی است‌ودرآنجا باتفاق مینویسد نه‌باکثریت‌گمان میکنم‌اشکالی‌ندارد واینکه آقای افتخارالواعظین میفرمایند بعقیدهٔ بنده لازم نیست بجهت اینکه دستخط چهل‌روز از این در مجلس خصوصی خوانده شده‌است ومذاکرات هرچه لازم بوده است آقایان کرده‌اند گمانم این‌است که‌در هرحال باید بقرعه معین شود چون اتفاق نخواهدشد تقاضا میکنم‌که دراین‌صورت زودتر قرعه کشیده شده واین عمل ختم شود.

رئیس -درخصوص اینکه فرمودیدیك‌دستخط دیگری هست بنده اطلاعی ندارم وآن‌را ندیدم.

آقاشیخ حسین یزدی -آن‌دستخط‌تلگرافی است وبتوسط من‌تلگراف شده وآن‌را خودم بهیئت رئیسه داده‌ام

حاج‌عزالممالك -در خصوص‌اینکه اتفاق نخواهد شد تاانتخاب‌نشود معلوم نمیشود پس استدعا میکنم که همین امروز انتخاب شود بجهت این‌که یکماه است طبع وتوزیع شده وهمه ماها مسبوقیم‌و اول‌هم خوب‌است رأی گرفته شود شاید یکی‌دوتای آنها باتفاق انتخاب شوند آنوقت برای سایرین‌قرعه کشیده‌شود

حاج‌آقا — امروز گمان میکنم‌همانطوری که‌مذاکره شد این‌انتخاب بعمل‌آید ولی‌چون مطمئنم که‌اگر پنج‌روز دیگر هم‌بگذرد باتفاق‌آراء نخواهد شدواز آنطرف‌اگر بقرعه‌انتخاب‌شوندشاید‌باسم بعضی ازآقایانی که دربلاد دور دست هستند بیرون بیاید و باید بایشان تلگراف کرد که زودتر تشریف بیاورند پس درهر صورت خوب است این انتخاب بعمل آید ولی‌رأی گرفته‌شودشاید‌همانطوری که گفته‌شدیکی دوتای از آن‌ها باتفاق معین شوند آن وقت قرعه کشیده‌شود.

ارباب کیخسرو - چون در اینجا ذکر شده است که مطابق اصل‌دوم قانون اساسی وآنجا بیست نفررانوشته‌اندکه بایدیکجا معرفی کنند وحالا ۱۹ نفر معرفی کرده‌اند یکنفرهم که آقای آقاسید عبدالله‌باشد شهید شدحالامیخواهم به‌بینم که‌مجلس انتخاب‌خواهد کرد یاخیر ؟

آقا شیخ حسین یزدی — در خصوص معرفی یکنفردیگر عرض کردم دستخط‌تلگرافی است که‌بتوسط من مخابره شده و در هیئت رئیسه است ودرخصوص‌قرعه‌بنده‌قرعه‌را با کثریت‌دوچیزمیدانم‌ولی آن‌روزاین‌اصطلاح نبود بلکه‌مرکوزذهن آنهائیکه درنظامنامه انتخابات مکرر اسم قرعه را مینوشتند همان انتخاب بود باینجهت آقای حجة الاسلام همچو نوشته اندو اگربقرعه معمولی انتخاب شوند گمان ندارم نتیجه صحیحی بدست بیاید و بعلاوه این اصطلاح معین در آن روز نبود که اکثریت مقابل قرعه‌باشد واینرا خوب است‌که امروز مجلس تصویب بکنندکه معنای قرعه تعمیم داده شودواگر اینطور شود خیلی بهتر است و اینهم تغییری در نظامنامه نیست بلکه مفاد نظامنامه همین‌است

وکیل التجار — یك قسمت ازعرض‌بنده گفته شد فقط میخواستم عرض‌کنم در باره آن‌یك نفر اگر تلگرافی رسیده است قرائت شود و بنده عقیده ام با آقای افتخار الواعظین یکی است که اگریك جلسه خصوصی منعقد شود ولو اینکه فردا درهمین اطاق باشدکه مذاکره و تبادل افکار نمائیم گمان میکنم بشود اتفاق نمود واقلا یکی دو نفر ازاینها انتخاب میشود در هر صورت بنده هیچ ضرری درانعقاد جلسه خصوصی نمی بینم که مذاکره دراین باب بشود وانتخاب بماندپس فردا

مستشارالدوله — آن روزیکه مذاکره در این باب میشد بنده عرض کردم که دستخط دیگری دراین باب تلگرافا رسیده است که آقای آقا شیخ هادی را معرفی کرده‌اند وآن تلگراف پیش بنده‌است‌میفرستم.

رئیس — پس این مسئله حل‌شد وآقای مستشارالدوله آن دستخط را میفرستند ولی اینجا نظریاتی واقع شد یکی‌اینکه بعضیها چنانچه‌اظهار شد عقیده‌شان این است‌اگر چه‌قبل از این‌مذاکره ومشاوره‌دراینخصوص شده است‌ولی بازهم یك‌جلسه خصوصی منعقد شده دراینخصوص مذاکره‌شودیکی هم مطلبی که آقای آقا شیخ‌حسین یزدی‌فرمودند که آنوقتیکه این اصل قانونی نوشته میشد نظرها براکثریت بود حالا باید این‌مسئله حل شود

حاجی‌سید ابراهیم مدرسی — این نظریات‌برخلاف قانون‌اساسی است‌ماهیچ نمیخواهیم ازمدلول قانون اساسی خارج شویم.

سلیمان میرزا — اینکه آقای آقا شیخ حسین یزدی میفرمایند که درآنوقتیکه این اصل را مینوشتند قرعه رارای گرفتند و اکثریت میدانستند اینطورنیست بجهة اینکه درآنجا نوشته شده‌است باتفاق یا بقرعه و معنای آن این است که اگر باتفاق نشد بقرعه معین شود اما در باب تاخیرش اگر رجای اتفاق دارید‌که چه ضرر دارد البته اگر باتفاق شود بهتر است اما در باب اینکه اینها ۱۹ نفرند بنده هم‌عقیده ام‌این است‌که تا اسم بیستمی در اینجا برده نشود نمیتوانیم قرعه بکشیم و نمیتوانیم انتخاب کنیم بجهة اینکه حق او پایمال میشود زیرا هم ممکن است که‌باتفاق انتخاب شود و هم اینکه بقرعه معین‌شود.

حاجی‌شیخ‌اسدالله — بنده عرض میکنم اینکه آقایان نوشته اند اکثریت برای این است که محتاج بقرعه نشویم و اینکه میفرمایند یکنفر باید معرفی شود درصورتیکه ممکن است ازبین این ۱۹ نفر پنجنفر معین شود دیگر لازم نیست ازبرای این یکنفر انتخاب این پنجنفر راتأخیر بیندازیم.

حاجی‌آقا — گمان‌میکنم که‌مباحثه‌های‌خیلی زیاددراین‌مطلب شده است درصورتیکه بنده گمان میکنم این انتخاب خیلی لازم است و حتی المقدور باید زودتر بعمل آید بواسطه اینکه بموجب اصل‌دوم قانون اساسی هرماده قانونی که بدون حضور هیئت نظار از مجلس بگذرد عنوان قانونیت پیدانخواهد کرد و اینکه گفته شد یك جلسه خصوصی بشود که مذاکره و مشاوره در این باب بکنیم گمان‌میکنم که ما افق خیالات یکدیگررا میدانیم‌و میدانیم که‌هرقدر در این باب مذاکره کنیم اتفاق آراء نخواهد شد و اگر هم همین نوزده نفر معرفی شدهٔ بود آن یکنفر دیگر را معرفی نکرده بودند بنده عرض میکنم که لازم نیست معطل بشویم تااینکه یکنفردیگر معرفی شود بجهة اینکه در قانون اساسی قید شده است که ۲۰ نفر را آقایان معرفی نمایند وایشان هم‌بوظیفه خودشان بیست نفر رامعرفی کرده اند حالا یکی از ایشان شهید شد دخلی بمطلب‌نداردباوجود اینکفایت میکند که‌آنکاغذ دویمی راکه نوشته‌اند کفایت میکند که‌قرائت شود وبیش از این مباحثات که‌یکساعت‌وقت مجلس راالان صرف این کردیم که آیامیتوانیم از بین این۱۹ نفر پنجنفر را انتخاب‌نمائیم یاباید‌منتظر ۲۰ نفرباشیم وقت‌خودراتلف نکنیم واجازه میخواهم که‌عرض کنم‌امروز این‌پنجنفررا انتخاب کنیم‌بواسطه اینکه برای موانعیکه در پیش داریم میدانیم باتفاق انتخاب نخواهد شد وبقرعه باید انتخاب شوند و شاید همانطوریکه عرض کردم باسم یك‌کسی بیرون بیاید که‌در سایر بلاد باشند آنوقت‌باید مدتی معطل شویم تا اینکه‌بایشان اطلاع‌بدهیم حرکت کنند‌دراینصورت

بنده هیچ صلاح نمیدانم که تأخیری در اینباب بشود و باید هرچه زودتر این انتخاب بعمل آید که هم خصوصیات قانون اساسی بموقع اجرا گذاشته شود و هم اینکه قوانینی که از مجلس میگذرد رسمیت و قانونیت داشته باشد.

رئیس — درهر صورت از برای دستخط ثانوی که رویه است مجبوریم آن را قرائت کنیم و این انتخاب میماند برای روز پنجشنبه حالا باید از نظر باینکه در اینموضوع پیدا شده مذاکره کنیم آقایانیکه اجازه میخواهند در اینموضوع مذاکره کنند.

حاجی سیدابراهیم — همانطور که عرض کردم در باب تأخیرش اگر امید این باشد که باتفاق آراء خواهد بود بهتر است ولی میدانیم که اتفاق آراء نخواهد شد و اینکه آقای حاجی آقا فرمودند که قوانینی که می گذرد بدون وجود آنها رسمیت پیدا نمی کند این را بنده نمیتوانم تصدیق نمایم بجهت اینکه متجاوز از ۱۰ نفر در این مجلس هستند که عالم بموازین شرعیه میباشند وباقی از وکلاهم دراسلامیت واطلاع می توان گفت کمتر از آنها نیستند ونمی شود گفت که با وجود بودن این آقایان قوانینی که از مجلس گذشته است رسمیت ندارد.

میرزا مرتضی قلیخان — بنده باوجود این که عرضم مختصر است آمدم اینجا (محل نطق) بجهة اینکه آقایان گویا فراموش کرده اند واما دراین باب عرض می کنم دراینکه آن دستخط باید خوانده شود محل حرف نیست وآنروز هم آقای مستشارالدوله فرمودند حالا اگر امروز موجود نیست روز دیگر خوانده شود که هم آقایان فرجه داشته باشند وهم در آنروز رأی گرفته شود ولی میدانم که اتفاق آراء نخواهد شد نمی خواهم بگویم که یکی از اینهائی که معرفی شده اند دارای صفات معتبره نیستند بلکه جهتش این است] تمام این آقایان را ما نمی شناسیم مثلا چهارنفراز این اشخاص رامی شناسم و از سایرین اطلاعی ندارم دیگری هم همینطور و باینواسطه هر کس اسم آن اشخاص را که می شناسد می نویسد و این سبب می شود که اتفاق نخواهد شد وبنده ازاین اشخاصی که معرفی شده اند کسانیرا که این صفات را بطور کمال درآنها دیده ام دو نفرند یکی ثقة الاسلام آقای حاجی نورالله ویکی آقا سید حسن قمشهٔ این دونفر را واقعاً بنده انتخاب کرده ام ومی توانم بگویم که نظیر ندارند ومی توانم مدلل بدارم بفردفرد ازآقایان که اینها خیلی عالمند وقابلیت انتخاب را دارند می توانم طوری نمایم که اکثریت مجلس ایشان راقبول نمایدولی آقای سید حسن قمشهٔ شاید آقایان هم اورانشنیده باشند امادر باب این که مراد از قرعه اکثریت است یا معنای مصطلح بعداز آنیکه آقایان در دستخط خودشان اکثریت را درمقابل قرعه انداخته اندوآنرا قیم قرعه قرار داده اند حالا مانمی توانیم اکثریت را قیم قرعه قراربدهیم بنده عقیده ام این است پس فردا که آن دستخط هم خوانده می شود اول رأی بدهیم اگر اتفاق حاصل شد در حق آن پنجنفر که بسیارخوب والا بقرعه معین میکنیم.

رئیس — مذاکرات در این باب زیادشد در اینکه باید معطل شویم تا آن دستخط بیاید حرفی نیست ومجبوریم که این مسئله را بجلسهٔ آتیه بگذاریم و این اختلاف که مراد از قرعه اکثریت است یا معنی مصطلح و علاوه براین اگر در مرتبه اولی اتفاق نشد بهمان یکمرتبه اکتفا خواهد شد یاخیر خوب است که یك راه حلی برای این رجوع شود یا اینکه بیکی از کمیسیونهائی که فعلا موجود است رجوع کنیم ویا اینکه در مجلس مذاکره نمائیم ولی ملاحظه نفرمائید اینجا حل شدنش خیلی مشکل است و مذاکرات هم زیادخواهدشد ونتیجه بدست نخواهد آمد حالا خواهش میکنم آقایانیکه دراینموضوع مذاکره می کنند ازموضوع خارج نشوند شاید بدست بیاید.

بحجت - بنده می خواستم تأیید کنم فرمایش آقای یزدی را که مراد از قرعه اکثریت است واگر در نظامنامه انتخابات ملاحظه بفرمائید آنجا مراد ازقرعه اکثریت را میداند.

حاجی عزالممالك - بنده تعجب میکنم در چیزهای جزئی هم اگر یك اشتباهی بشود میگویند کمیسیون لازم دارد خصوص در اینمسئله که در قانون اساسی تصریح میکند باتفاق یابقرعه ومیگویند که مراداز قرعه اکثریت است ومن تعجب دارم که مخالف قانون اساسی هم میشود یك حرفی گفت وبرای آن یك کمیسیونی انتخاب کرد وبنده اگر آن دستخطی که میفرمایند خوانده شده بود تقاضا میکردم که همین امروزانتخاب شوند وتشکیل کمیسیون را مدافعه میکنم وتبادله افکار را هم زیاد میدانم

رئیس - همیشه مسائلی که مختلف فیه میشود همینطور است البته بهر مطلبی هر کس یکنظری دارد که این نظریات وقتی با هم تصادف کرد تولید بعضی اشکالات مینماید.

محمدهاشم میرزا — گمان بنده این است اصل دویم خیلی واضح است مینویسد با اتفاق آراء یا قرعه اگر مقصودش ازقرعه اکثریت بود ظاهرش غلط منطقی است نظیراین است که ما بگوئیم اکثریت تام یاناقص در صورتیکه اگر اکثریت ناقص کفایت بکند دیگر اکثریت تمام لازم نیست و در جاهائی هم که اکثریت تمام وناقص هردو معتبر است فایده آن این است که اگر در مرتبه اول ودوم اکثریت تمام حاصل نشد واکثریت ناقص اکتفا میشود در اینجا هم مقصود این است که اگر در مرتبه اول و دوم اتفاق آراء حاصل نشد درمرتبه سوم بقرعه اکتفا میشود مثل اینکه درهریك ازانتخابات که دچار اشکال میشویم لابد میشویم بقرعه معین کنیم بنده درانتخاب عقیده ام این است که اشکالی نیست اما اینکه آقایان میفرمایند بدون حضور این هیئت هیچ قانونی سمت قانونیت پیدا نخواهد کرد یکی ازقوانین که بدون حضور این هیئت رسمیت پیدا کرده است همین اصل دوم قانون اساسی است واگر بگوئیم این ماده قانونیت پیدا نخواهد کرد مگر باحضور این هیئت دورلازم می آید بجهته اینکه قانونیت پیدا نمودن این ماده موقوف بحضور این هیئت است وحضور این هیئت موقوف باین است که این ماده رسمیت و قانونیت داشته باشد البته قوانینی که قبل از حضور این هیئت از مجلس گذشته است قانونیت دارد و اینکه در قانون اساسی نوشته شده است بدون امضاء این هیئت هیچ قانونی سمت قانونیت پیدا نخواهد کرد مراد قوانینی است که بعد از حضور این هیئت از مجلس می گذرد والا چطور می شود قانونی را که مدتی است ازمجلس گذشته وبموقع اجرا آمده تغییر بدهیم یا اینکه بگوئیم سمت قانونیت نداشته و اگرهم در قوانینی ازمجلس گذشته است از حیث موافقت آن باموازین شرعیه ملاحظه لازم باشد آن آقایان که تشریف آورند ملاحظه می فرمایند اگر مخالفت داشت مذاکره می کنیم قراری میدهیم

میرزا اسدالله خان - یکقسمت از عرایض بنده همان بود که شاهزاده محمدهاشم میرزا فرمودند وقسمت دوم عرض بنده این بود که چون اطاق پارلمان یك جای مقدسی است که هرچه گفته می شود درروزنامه ها نوشته ودرمجلس وآرشیو مجلس ضبط می شود نمی خواستم اینجا یك اختلاف نظری پیدا شود و آن لفظ امضاء است قانون اساسی بما می گوید قوانینی که از مجلس شورای ملی می گذرد فقط باید بامضای شاه یا نایب السلطنه برسد واز آن تاریخ سمت قانونیت پیدا کرده وبموقع اجرا گذاشته می شود و اگر بگوئیم امضای این هیئت هم در کلیه قوانین مدخلیت دارد دیگر عرا ده مملکت نتواند آنطوریکه باید بگردد بجهة اینکه ممکن است یك مسئله در مجلس مطرح شود وباکثریت گذشته و بامضای نایب السلطنه برسد آن وقت این هیئت امضا ننماید در صورتی که امضای آنها بموجب قانون اساسی دخالت در کلیه قوانین ندارد فقط نظریات آنها ازحیث مخالفت بااحکام شرعیه است

حاجی آقا - خیلی متعجبم از اینکه این مطلب را که من عرض کردم اشتباه شد وخیال کردند که این نقصی است برای قانون اساسی یا اینکه فرمایش حضرات آیات الله مخالف باقانون اساسی است اولا فرمایش آقای آقامیرزا اسدالله خان را رد می کنند که میفرمایند امضای این هیئت مدخلیت ندارد و مراد ازقوانین موضوعه که درقوانین مصرح است واضح است قوانینی است که راجع بما حکام شرعیه است که وقتی بنا شد بخصوصیات شرعیه آن ملاحظه و فوری شود دریك همچو زمینهٔ وقتی این هیئت ملاحظه می نمایند اگر مخالفت داشته باشد رد میکنند و اگر رد نکردند معنیش این است که مخالفتی ندارد و همین خودش معنی امضای آنها است و مطابق قانون اساسی هر قانونی که در مملکتی نوشته میشود در صورتی که باموازین شرعیه مخالفت داشته باشد هرچند بموقع اجراهم گذاشته شود وقتی که این هیئت آن را رد کردند معلوم میشود او اول سمت قانونیت نداشته است خوب است این را اشتباه نفرمائید واین یك اصل مسلمی است که تصویب وردآنها ازحیث مخالفت وموافقت باموازین شرعیه درهر جا که باشد ممضی است ودر قانون اساسی ما هم همین مطلب مصرح است واینکه شاهزاده محمد هاشم میرزا فرمودند که اشکال منطقی وارد آورند گمان نمیکنم که وارد باشد بجهت اینکه قوانین اساسی ما را آقایان علما تصدیق کردند وعلی الاتصال دوسال تمام است که در مقابل استبداد فریاد میزدند مخالفت باقانون مخالفت با امام زمان است بدیهی است در یکهمچو مرحلهٔ وقتیکه آقایان حجج تصدیق کردند آن قوانین مقدس وواجب الاطاعه خواهد بود وعرض میکنم امروز نباید تأخیری دراین

انتخاب بشود واین اختلافاتی که دراین عصر پیدا شد باید دقت کرد وراه حلی ازبرای آن پیدا نمود و بعقیده‌بنده اینکه میگویند اگر مراد ازقرعه اکثریت را بدانیم اشکال پیدا میشود اینطور نیست بجهت اینکه همانطوری که از قرعه مامعنای مصطلح را می‌فهمیم همانطور ممکن است معنای آنرا تعمیم بدهیم که اکثریت را هم شامل شود پس این لفظ محتمل‌الرجهین است ونمیتوان قطع کردکه حتماًهمان معنای مصطلح است وهمین طوری که آقای رئیس فرمودند خوب است یك کمیسیونی تشکیل شودکه این نظریات دراینجا مطرح شده نتیجهٔ ازآن گرفته شود والا همینطوری که گفته‌شد دراین مجلس‌هرقدر گفتگو شود گمان نمیکنم که نتیجهٔ از مذاکرات بدست بیاید.

رئیس — عرض کردم اختلاف نظر فقط در لفظ قرعه نیست نظریات دیگری‌هم غیراز این هست وهر قدر هم‌مذاکره شود گمان نمیکنم نتیجهٔ گرفته شود باید همانطوری که گفته شد کمیسیونی تشکیل شده که در این اختلافات مذاکره نموده نتیجه‌رااطلاع بدهد حالا یك پیشنهادی هم شده است خوانده‌میشود اگرمجلس تصویب کرد همانطور عمل‌شود.

آقای معزالملك — پیشنهادذیل راکه‌از طرف آقای معاضدالملك شده بود قرائت کرد بنده تقاضا میکنم که ششنفری از علمای روحانی بتعیین رئیس یا بانتخاب مجلس معین شده امعان نظری در خصوص اختلاف نظر راجع بانتخاب اتفاقی یابقرعه نموده نتیجه افکار خودشان را در جلسهٔ آتیه پیشنهاد نموده تارای مجلس دراین باب معلوم‌شده ودر همان جلسه انتخاب علمای اعلام بعمل آید.

رئیس - (بتعیین رئیس‌را بزنید)

آقا محمد بروجردی - میخواستم عرض کنم‌درلایحهٔ آقایان اکثریت را باقرعه قیم‌قراردادند در اینصورت گمان نمیکنم مراد ازقرعه در اینجا اکثریت باشد

حاج سیدابراهیم - بدیهی است که این عبارت قانون اساس را فارسی وبرای سالهای‌بعدهم نوشته‌اند نباید ملاحظهٔ این‌را کردکه معنای قرعه در اینجا معنای ترکی یا عربی است البته همان قرعه است که معمول است و اینکه کمیسیون تشکیل شود بنده‌گمان میکنم اگر بکمیسیون هم برود بازراجع خواهدشد برای مجلس پس‌بهتر این‌است که‌موکول کنیم بجلسه خصوصی ودر آنجا مذاکره شده اشکال حل‌شود بجهت اینکه بعضی‌چیزها هست که ازمختصات مجلس است واینهم ازهمان قبیل‌است.

رئیس- این‌منافات ندارد بااینکه یك کمیسیونی تشکیل شود بجهت اینکه این کمیسیون قاطع‌نخواهد بود وبالاخره راجع میشود برای مجلس واینکه گفته شد این ازمختصات مجلس است بازهم منافات ندارد بجهت اینکه اکثر مطالبی که در مجلس محل اختلاف میشودراجع‌میشودبکمیسیون کمیسیون‌در آن‌نظریات خودراکرده‌راپورت بدهد حالا رأی میگیریم بهمین پیشنهاد (گفته‌شد لازم نیست شش‌نفرهم‌ازروحانیون باشند ممکن است سایرین‌هم انتخاب شوند)

عبارت پیشنهاد بعداز اصلاح بقرارذیل‌قرائت‌شد

بنده تقاضا میکنم ۶ نفر انتخاب مجلس معین شده امعان نظری در خصوص اختلاف نظر راجع بانتخاب اتفاقی یا بقرعه نموده نتیجهٔ افکار خودشان را درجلسه آتیه پیشنهاد نموده تارأی مجلس در این باب معلوم شده همان جلسه انتخاب علمای اعلام بعمل آید

رئیس-رأی میگیریم هرکس این پیشنهاد را تصویب می‌نماید قیام نماید.

(اکثر قیام نمودند وتصویب شد)

معزالملك - چون این کمیسیون تصویب شده است که تشکیل شود میخواهم یکمسئله دیگری هم که راجع باین اصل است حل شود وآن تعیین مدت مأموریت‌این‌هیئت است درقانون‌اساسی‌همینقدر می‌نویسد (درهر عصری از اعصار) واین‌مدت‌مأموریت این‌هیئت راتصریح نمی‌نماید ولی‌عقیده بنده‌این است که‌برای هردورهٔ‌تقنینیه باید تجدید انتخاب‌شودخوب است در اینموضوع هم کمیسیون امعان‌نظری‌بنمایند (گفتند صحیح‌است) ورقه توزیع ورأی گرفته شد.

(آقایان منتصرالسلطان — حاجی شیخ‌الرئیس دکترعلیخان برای استخراج بقرعه معین‌شده وباطاق دیگر تشریف‌بردند)

راپورت کمیسیون بودجه را آقای میرزا ابراهیم خان قرائت نمود که دکتر مورل‌فرانسوی که از معلمین مدارس عالی و سال ها است در ایران زحمت کشیده این ایام بواسطه کبرسن وضعف و ناتوانی خیال مسافرت دارد وزارت‌مالیه برحسب تقاضای وزارتین علوم وامور خارجه پیشنهاد کرده بوده که‌برای‌پاس‌خدمات دکترمرقوم سالیانه‌یکهزار ودویست تومان‌که ماهی یکصد تومان میشود در حق او برقرارشود کمیسیون بودجه پس ازتحقیقات لازمه و مشاورات کافیه تصویب کرده مبلغ مزبور بدکتر مورل داده شود تا ازجرگه خدمتگذاران صدیق دولت خارج نشود.

افتخارالواعظین — کابینه وزراء دیروز معرفی شدند و نمی‌توان منتظر بودکه بودجه‌مالیه مملکت را باین زودی مرتب‌نموده بمجلس بفرستند و اینطور پیشنهاد هائیکه بمجلس میآید بنده عقیده‌ام این‌است که اول باید عایدی مملکت‌معلوم شود آنوقت در مقابل آن خرج معین شود در هر حال بنده‌که شخصاً باندازه سهم خودم تا ندانم که عایدی مملکت چیست و مخارج او چقدر است نمی‌توانم رأی بدهم بجهةاینکه می‌بینم راپورت‌ها و لوایح در باب مخارج پیشنهاد می‌شود و ازاول حل بلکه از ابتدای انعقاد مجلس شورای ملی صدتومان ودویست‌تومان‌و پانصدتومان وهزارتومان بمجلس میآورند و تصویب‌می‌شود میترسم‌دراواخر سال یك‌وقت خبردار شویم که ده کرور کسر داریم و آنوقت وزراء بچسبند بماکه ده‌کرور بدهید بنده هرچه از این‌راپورت ولوایح که‌بمجلس بیاید‌شخصاً رأی نمیدهم تادخل‌مملکت راندانم بچه‌اندازه‌است‌و هیچکدام ازاین‌لوایح راتصویب‌نمی کنم.

مدرسی — بنده‌چون فعلا یك بودجه‌تخمینی بمجلس آمده است حرفی ندارم و تا اندازه‌عایدی مملکت خودمان رامیدانم‌دراینمورد چون‌این‌شخص خدمت کرده است وباید ملاحظه خدمات اورانمود و حقوق خدمتش را منظور داشت تصویب می کنم که رعایت درحق او بشودولی‌ماهی یکصدتومان را زیاد میدانم و اینکه در سابق هشتصدتومان‌حقوق برای او قرار داده بودند نظر باین ملاحظه بوده که مشغول خدمت بوده است عقیده‌ام این است که نهصد تومان‌کافی‌است‌کهم بملاحظه حقوق‌تقاعدی و هم بملاحظه خدمات او.

آقامیرزاکیخسرو — اینکه آقای‌حاجی سید ابراهیم‌فرمودند که ملاحظه خدمات این‌شخص بشود گویا فراموش کرده اند چندی قبل لایحه در خصوص وراث شهدا بمجلس آمد رأی مجلس بر این شدکه اینگونه لوایح باشد تا زمانیکه بودجه مملکت معین شود و بمجلس بیاید رأی بدهندشهدا هم خدمت کرده‌اند و در مملکت شهید شده‌اندباید خدمات‌آنها را فراموش نکرد و دلیل نداردکه در مورد آنها اینطور بگوئیم و در اینمورد تصویب کنیم بنده با آقای افتخار الواعظین هم رأیم و تا زمانی‌که‌بودجه نیاید بمجلس نمی‌تواندمخارج تصویب نماید.

فهیم‌الملك — میخواستم خاطر آقایان‌را مسبوق نمایم که‌اینجا یك خرج فوق‌العاده وپاداش میباشد در هرحال بعقیده بنده درباره این شخصیکه آنقدر زحمت کشیده است‌وبعدازچهل‌سال‌خدمت‌الان پریشان است‌وخرجو راندارد وبکلی ازقوه‌زندگانی افتاده است نباید بی انصافی کرد.

سردار اسعد — عرض بنده‌هم همان بود که آقای معاضدالسلطنه بیان کردند این آدم بعد ازچهل سال خدمت دارای هیچ چیز نیست و دلیل بزرك‌کارهای اوشاگردهائی هستند که‌فارغ‌التحصیل شده اندو حالا که پیر مرد شده است باید خدمات اورامنظور داشت بعلاوه این شخص خدمات‌بسیاری باستقلال این مملکت‌راه‌ومشروطیت کرده است از رساندن نوشتجات ونوشتن آرتیکل‌ها در خارجه و ارتباط بین محبوسین مشروطه طلب وغیره زحماتی کشیده است لازم بشرح نیست همه‌کس میداند و مافوق تصور است امروز هرملاحظهٔ درحق اوشود اسباب تشویق میشود برای سایر اروپائیان که اینجا میآیند که آنها هم به‌بینند اشخاصیکه خدمت کرده اند بااشخاصیکه خدمت نکرده اند تفاوت دارند.

رئیس — معلوم میشود در اینخصوص مخالفی نیست — رأی میگیریم — کسانیکه رأی میدهند سالیانه یکهزار و دویست تومان بدکتر مورل داده شودو رقه سفید خواهند انداخت(ورقه توزیع و اخذ شده آقای حاج میرزا رضا خان شماره‌نمود)

معدضدالملك —عده حضار (۶۲) ورقه سفید علامت قبول (۴۶) ورقه آبی‌علامت رد (۲) امتناع (۱۴)

رئیس — باکثریت تصویب شد.

دستور جلسه پنجشنبه — انتخاب کسر وکلاء انتخاب کسر اعضاء هیئت رئیسه — انتخاب کسر کمیسیونها — لایحه انتخاب پنج نفر علما — راپورت کمیسیون بودجه در باب مدرسه

www.iran-archive.com

نقاشی کمال‌الملك — طرح آقا میرزا کیخسرو در باب کمیسیونها خواسته نشده است هشتصد تومان حقوق داشته است چهار صد تومان از برای اینکه خدمت کرده است که کمك مخارج او شودچون‌حالا پیروخانه‌نشین‌شده است وبمقتضای خدمتی که‌بدولت کرده و زحمتیکه کشیده است این چهارصدتومان را باو میدهند چهل سال است در خدمات دولت کوتاهی نکرده‌وانصافاًخدمات اورا نمیتوان‌صرفنظر نمودخدمات عمده باین‌مملکت کرده‌است واینمقدار از طرف وزارت امور خارجه و وزارت علوم درخواست شده است که درحق او بر قرار شود

وبنده اطلاع‌دارم که‌هشتصدتومان حقوق معلمی داشته وسیصد تومان هم از محل دیگری باو میدادند حالا تقاضا کرده‌اند بملاحظه‌خدمات وزحمات اوچهارصد تومان اضافه باوداده شود و بااین هشتصد تومان زندگی نماید.

معاضدالسلطنه — اغلب آقایان میدانند که اغلب ازفرنگیها که‌اینجا بوده اندو خدمت کرده اند بتمام آنها حقوق تقاعدی داده شده‌است درحالتیکه‌بر هیچکس پوشیده نیست که این شخص از تمام آنها بیشتر خدمت کرده است و همینقدر در صداقت و خدمتگذاری او کافی است که‌بعداز چهل‌سال خدمت حالا که میخواهد برود بپاریس خرجی ندارد خوب است بعد از آن که آقایان از حال او اطلاع دارند هیچ مذاکره دراینخصوص نشده واینمقدار از مجلس بگذرد علاوه بر خدمات سابقه او مخصوصاً از زمان بمباردمان مجلس باینطرف بنده خوب اطلاع دارم که چقدر خدمت‌باساس‌مشروطیت کرده‌است چه‌راپورتها و چه کاغذ های خصوصی نوشته که بنده در اینموقع نمیتوانم بگویم و بعضی از آقایان میدانند خوب‌است محض تشویق‌اروپائیان‌دیگر که‌میخواهیم برای‌مملکت ما خدمت نمایند این‌رعایت درحق او بشود که بدانند هر کسی ازروی صداقت‌ودرستی خدمت‌میکند‌خدمات آنها منظور میشود.

شور ثانوی قانون اداری‌معارف-(اسامی‌تصویب کنندگان) معاضدالملك-صدیق حضرت - شیبانی - سردار اسعد-مستشار الدوله-ناصر الاسلام -وحیدالملك آقاشیخ‌رضا- معتمدالتجار -آقا سیدمحمد باقر ادیب- آدینه محمدخان -وکیل‌التجار- ضیاءالممالك-سلیمان- میرزا -آقاشیخ‌ابراهیم‌زنجانی-دکتر امیرخان-وکیل- الرعایا-لسان الحکماء - آقا سید حسین اردبیلی - آقاسید جلیل - نیرالسلطان- آقامحمد -فهیم الملك- نوبری- مرتضی‌قلیخان- میرزا ابراهیم‌خان- افتخار- الواعظین- بهجت- تربیت- معین‌الرعایا -لواءالدوله- سپهدار اعظم- دهخدا- ادیب‌التجار- حسنعلی خان- قشقائی -حاجی مصدق الممالك -میرزا اسدالله خان - دکترحیدرمیرزا- معاضدالسلطنه -حاجی‌میرزارضاخان ذکاءالملك- دکتر علیخان- معززالملك -ممتازالدوله- آقامیرزا احمد -مدرسی-(کسانیکه رد کرده‌اند)حاج- شیخعلی -آقاسیدعبدالحسین).

حاج‌سیدابراهیم — بنده میخواستم عرض کنم در روزنامه مجلس شرحی در باب یکنفر وکیل مجلس آقای‌حاج وکیل الرعایا نوشته اندکه در واقع علاوه‌بر اینکه اسباب اتهام ایشان است‌بر نمایندگان هم برمیخوردازآن هیئت‌تفتیشیه که‌معین شد دروزارت مالیه تفتیش ورسیدگی نماید وراپورت خودرا بدهد ومدتی است که راپورت نداده اند میخواستم استدعا نمایم که هرچه زودتر راپورت اعمال خودشانرا بدهند که‌تکلیف ایشان هم معلوم شود ورفع اتهام‌از ایشان بشود وخواهش میکنم‌آقای‌ارباب کیخسروهم استعفای خودشانرا پس بگیرند.

آقامیرزاکیخسرو - اولاً آقای‌وکیل‌الرعایا بایدجداًدرعدلیه‌حاضر شده‌واینطورصحبتهائیکه‌درخارج درباره ایشان میشود واسباب اتهام ایشان شودآن نویسنده را احضار نموده محاکمه و دفاع نمایند و برائت ذمه‌خودرا ثابت نمایند شخصیکه نماینده‌ملت است صحیح‌نیست اینطور گفتگوهائیکه خارج از وظیفه ایشان است‌درخارج بایشان‌نسبت داده‌شود واگرچه‌اینجا خود آقای‌حاج‌وکیل‌الرعایا میگفتند که من‌از طرف کمیسیون عالی‌ومجلس مأمورشده‌ام چون از کمیسیون عالی انتخاب شده‌اند بجهة این امر عقیده بنده‌این است‌که هر چه زودتر برائت‌ذمه خود رااثابت نمایند که‌باعث‌اطمینان سایرنمایندگان بشود مسئله دویم درباب بنده‌بود در سابق که در اینخصوص مذاکره شد عرض کردم در سه مجلس بیشتر حاضر نبودم ونتوانستم‌حاضر بشوم بآنواسطه استعفا دادم و باین واسطه دیگر کمیسیون تفتیش منعقد نشد که راپورت بدهد ولی‌خوب است دراین باب آنچه که در روزنامه تفتیش نوشته شده است صورت راپورت آنرا بدهند که تبرئه ذمه ایشان حاصل شود.

حاج آقا-درچندجلسه‌سابق تمام‌نماینده‌هائیکه عموماً یك حرارتی میکردند خصوص‌قبل از اینکه کابینه سابق از بین برود بعضی حرارتها میکردند کابینه جدید که‌تشکیل شد باکمال جدو جهد باید در صدد اصلاح برآیند وپروگرام‌خودشان رابزودی بمجلس بفرستند گویاامروز آن دادفریادهائی که کردند ومتعهد شدند که‌داخل‌هیچ جزئیات‌دستور نشوند تا اینکه این مسئله اصلاح شود فراموش شده‌است بنده عرض نمیکنم که‌این مطالبی که‌در مجلس میآیدچیزهائی‌است‌که‌نبایدداز مجلس‌بگذرد ولی‌عرض‌میکنم‌همه آقایان‌میدانند که‌بایددردوره‌تقنینیه مطالب‌مهمه بمجلس‌بیایدواستدعا مینمایم‌مطالبیکه‌در دستور منظور می شود با ملاحظه الاهم فالاهم منظور شده وحرارتیکه بخرج داده می‌شود خوب است آقایان نمایندگان فراموش نفرمایند که گفتیم داخل هیچ دستوری ومذاکرهٔ نخواهیم شد مگراینکه پروگرام‌وزراء معین‌شده داخل‌اصلاحات اساسی شویم وهمان طوریکه چند روز قبل آقای رئیس فرمودند که مطالبیکه باید جزء دستورشود طبع وتوزیع می‌شودکه ما ملاحظات خودرا بنمائیم و دیگر داخل این جزئیات نشویم زودتر آنصورت توزیع شود که‌آقایان‌به‌بینندبجز ازکلیات وچیزهائی راجع باصلاحات اساسی‌مملکتی است اقدام نشود نه اینکه مواجب یك‌نفر ثبات یاچیزهای دیگردر این نمره جزئیات داخل‌نشویم اگرچه کمال لزوم‌را داشته باشد بجهة اینکه بنده می بینم در موقع حرارت می گوئیم باید چنین‌و چنان کرد دو مرتبه داخل می‌شویم درهمان چیزهائیکه سابق داخل آن می‌شدیم که هیچ فایده بحال مملکت نخواهد داشت در هرحال بنده عرض‌می کنم در این دو سال دوره تقنینیه اقلابااین ملت نشان بدهیم که‌چکار کرده‌ایم ودیگر اینکه بدیهی است فرق مابین مشروطیت و استبداد مرتب بودن ادارات است دوره استبداد مشخص بود که بهوا وهوس ونفوذ کلمه خود حکم می‌کرد وامروزکه مملکت قانونی است ومیگوئیم مشروطه است غرض از مشروطه این‌است‌که‌حکم راجع باشخاص‌نیست با اداره است وحالا می گوئیم چون کابینه جدید تشکیل شده باید یك شش ماه دیگر صبرکنیم تا بودجه نوشته‌شود بنده عرض می کنم اگر شخصی از بین اداره ازبین نمیرودمن نمی گویم از کابینه که‌دو روز است‌تشکیل شده‌است بودجه بخواهیم‌بودجه را بایدازوزارتخانه ها بفرستند وراجع بشخص‌نیست وبنده‌خواهش می کنم که‌داخل هیچ‌کاری نشویم و از وزراء بخواهیم که زود تر بودجه خودشانرا بفرستند ودیگر اینکه بایدخیلی تأکید نمائیم درباب مستشارهای خارجه ویك‌مطلب دیگریکه بنده شخصاً امروز وظیفه خودم می دانم از آن یاد آوری کنم در باب قتله مرحوم آقای آقا سید عبدالله است‌که برخود حتم‌کرده‌ام هرروز یادر اول‌مجلس یادرآخرمجلس از آن یادآوری ومذاکره نمائیم تابدانند از نظرما نرفته‌تا وزارت داخله با کمال جدیت مشغول اقدامات درگرفتار نمودن قتله باشند ومجدداً تکرار میکنم که‌اهم تر ازهمه چیزآوردن مستشارها است و اینکه‌به بینیم پروگرام وزراء چه‌چیزاست.

رئیس — امادرخصوص دستور مجلس‌همان طوریکه عرض‌کردم فهرست آن داده شده است‌که طبع شود ومیان آقایان‌نمایندگان توزیع‌شودوقتی که توزیع شد خواهش می کنم قبل از اینکه در مجلس اعلام شود آقایان‌در خارج مذاکره کرده مبادله‌افکار نمایند وبا ملاحظه الاهم فالاهم‌هر کدام راکه اصلاح بدانند جزء دستور گذاشته شودکه هر روز قسمتی از وقت مجلس صرف مذاکره تعیین دستور نشود.

افتخار الواعظین - قانون استقراض‌داخلی شور دویمش هم گذشت و فقط در ماده آخری او یك اختلافی بین نمایندگان بوده و تقاضا کردند که برود بکمیسیون‌حالا نمی‌دانم راپورت آن داده شده است یاخیر معهذا استدعا می کنم که آنهم یك ماده است جزء دستور شود چون مملکت امروز کمال احتیاج را بپول دارد باید آن قانون باکمال سرعت ازمجلس بگذرد.

رئیس — درباب یك ماده قانون استقراض داخلی که میفرمائید جزء دستور شود گویاتشریف نداشته اید که از کمیسیون مراجعت کرد بمجلس و درثانی بواسطه بعضی ملاحظات ثانوی رجوع به کمیسیون استقراض داخلی و کمیسیون خارجه که تجدید نظری درآن بنمایند و معلوم است بواسطه کسر اعضاء کمیسیون خارجه و استقراض و حاضر نشدن اعضاء تا بحال راپورت آن داده نشده است که بمجلس بیاید.

افتخارالواعظین - اگر ثانیاً رفته است نمی دانم.

(آقای معزز الملك نتیجه استخراج آراء برای انتخاب کمیسیون شش نفری را ازقرار ذیل قرائت نمود .)

آقاشیخ ابراهیم (۳۳) رأی - آقاشیخ حسین یزدی (۳۰) رأی — حاج آقا (۲۷) رأی — مستشارالدوله (۲۶) رأی - شیخ‌الرئیس (۲۵) رأی ممتازالدوله (۲۴) رأی .

اسدالله‌خان — بنده تکلیف می کنم برای یك نفر دونفر کسر کمیسیون معطل نشویم یکی از کارهای مهم ما پیدا کردن پول و ترتیب و تنظیم قوای مملکتی است که بسته باستقراض داخلی است و هرچه زودتر باید بمجلس بیاید وبگذرد وچون مدتی است که این مسئله مبحث مذاکره است در خارج خواهند گفت که ایرانی‌ها مدتی است دریك کاری معطل مانده اند ونتوانسته اند تمام کنند و اینهم گمان می کنم موقوف باین باشد که تکمیل کمیسیونها بشود .

رئیس - درجزء دستور جلسه آتیه ملاحظه فرمودید که قراردادم بعد ازانتخاب کسر کمیسیونها شروع باینکار خواهد شد .

فهیم‌الملك - بنده ازطرف کمیسیون بودجه خواستم یك عرضی بنمایم مدتی است از وزارتخانه ها بعضی لوایح آمده ورجوع شده است به کمیسیون بودجه از آنجمله از وزارت خارجه مخصوصا چند لایحهٔ بمجلس آمده درباب بودجه کار گذاران کربلا وبغداد ونجف واشخاصی که درخاك روسیه یا سایر نقاط ممالك خارجه میباشند وسابق درمجلس مذاکره شد که جزء جزء نمیشود رأی داد باید بماند تا بودجه کل بمجلس پیشنهاد شود بآنواسطه کمیسیون هم داخل مذاکره آنها نشد وراپورت نداد ولی چون محتمل است که بعضی راپورتها ازاطراف برسد و مجلس تصور کند که کمیسیون بودجه قصور کرده است این است که عرض می کنم اگرمجلس صلاح بداند کمیسیون بودجه ملاحظات خودش را درآنهابنماید ودربعضی مواردکه لازم میداندتصویب خودرا پیشنهاد مجلس نماید همینقدر محض اطلاع عرض شد که مسبوق باشند که کمیسیون بودجه‌باین واسطه راپورت خودش را نفرستاده است و نباید منتظر شد تاوقتی‌که بودجه کل بمجلس نیاید بجهة اینکه ما باید این مأمورین را درششماه قبل‌معین کرده باشیم وتابحال بهمین واسطه دراغلب ازنقاط مأمورین نداریم اهمیت بعضی نقاط را بایدملاحظه کرد حالا اگر مجلس صلاح میداند که کمیسیون بودجه شروع در شور لوایح نماید و زود تر از مجلس بگذرد .

معاضدالسلطنه - یك روز در اینجا یك مذاکرهٔ شد ویك حرارت فوق‌العاده از نمایندگان بروز کرد که ما فوق آن متصور نبود البته تمام نمایندگان میدانند هرفردی از افراد مسئول افعال واعمال خودشان‌هستندوهر کس‌هرچه میگویدخودش شخصاً باید ازعهده حرفش برآید در جلسه گذشته آقای آقاشیخ رضا یك نسبتی بیك هیئت دادند که لازم است عرض کنم اینطور حرارتها ونسبت ها باید منجر بمحاکمه شود در اینصورت بنده تقاضا می کنم که یك کمیسیونی تشکیل شود ورسیدگی نماید آنوقت خیانت هر کس که معلوم شد نبایددر این دوره واین وضع مملکت یك نفر خائن وکالت کند وبایدازمجلس خارج شود واگر خیانت‌نکرده است‌معلوم شودکه اینطور نسبتهاداده نشودوآنوقت بنده میتوانم‌بگویم شخص ایشان خیانت‌باین‌مملکت کرده‌اند که بیجهة نماینده‌یك ملتی رامتهم‌نموده‌اند

سلیمان‌میرزا - دراین موضوع که آقای معاضدالسلطنه اظهارفرمودند بنده حرفی ندارم ولی عرض‌می کنم‌منحصربه آقای‌شیخ‌رضانیست‌خیلی‌اشخاص آنروز ازاین‌قبیل صحبتهای‌طولانی کردند بفرمایش ایشان هر کس مسئول حرف خودش است پس‌اگر بنابشودمحاکمه‌بشودخیلی اشخاص‌بایدمحاکمه‌بشوند بجهة‌اینکه‌هر کس‌حرف‌زده‌است‌مسئول‌حرف‌خودش‌است و بهر کس که برخورد حق مطالبه دارد ولی همان طوری که گفته شد خوب است این اعتراضات بر یکدیگر را کنار گذاشته ویکقدری هم ملتفت‌باشیم که اگر من امروز یك‌مطلبی گفتم که برخلاف‌عقیده معاضد السلطنه بود این مستلزم این بشود که بر خیزند واینطور اعتراضات بنمایند ویا اینکه بامن سابقه پیدا کنند ودر صددایذاء واذیت من برآیند گمان میکنم اینقدر اخلاق مابایدخوب باشد که این‌طور سوءظنها را درباره یکدیگر نزنیم ووقت خودمان‌را باینگونه مطالب‌صرف‌نکنیم وتمام‌اوقات خودمان را در استقلال مملکت صرف نمائیم و مذاکراتمان از راه اصلاح باشدوعرض میکنم‌خوب است آقایان این حرفها را ازبین بردارند و حالا که بناشد لغت (یون) را استعمال‌کنیم بجای این حرفها اسم‌خودمانرا استقلالیون بگذاریم واینگونه مذاکرات را از نظرمحو کنیم استقلال مملکت را بخواهیم وداخل درحرفهای غیرمشروع نشویم باز هم عرض میکنم باید سعی بکنیم که اخلاق ماخوب بشود واختلاف نظرها را ملتفت باشیم وغرض‌فرض نکنیم هروقت قشون روس از مملکت ما خارج شد آن‌وقت موقع اینگونه مطالب است نه‌اینکه امروز که‌ما می‌بینیم دچار چه‌اشکالات هستیم وازیك‌طرف باستقلال مملکت هم برمیخورد این طور مذاکرات نمائیم وهمانطوری که عرض کردم حالا که مادراین دوره یك لغت (لیون) بکلماتمان افزوده‌ایم خوب است بجای آن بگوئیم تمام‌ما استقلالیونیم واینکه درباب اداره محاسبات کل گفته شدکه اداره‌محاسبات کل‌اظهارداشتنددرهفته‌سابق‌ایشان‌صورت‌حساب‌خود را بآن‌اداره‌داده‌اند همین‌طوراست‌ولی‌چون کمیسیون هنوز نمی‌توانست‌اظهاررأی‌نماید که اختیاراتی ندارد وبواسطه این‌اتفاق فجیعه که افتاده است ممکن‌نشد رسیدگی تمام نماید و عقب افتاد و البته بعد از رسیدگی‌راپورت‌ودر پایان‌عرضم باز استدعا میکنم وخوب است یك‌قدری در استقلال مملکت خودمان سعی کنیم‌واگررجوع کنندبوجه‌آن خودشان‌خواهند دید که این الفاظ واین اختلافات چقدر سوءتفاهم پیدا کرده است .

رئیس — اولا عده برای مذاکره کافی نیست وهمین طوریکه شاهزاده فرمودند البته تمام وکلا استقلالیون هستند واگر اختلاف هم‌بوده‌سوء تفاهم بوده است بنده که جایز نمیدانم که مذاکره دراین‌موضوع بشود خوب‌است‌ازاین مطلب بگذریم

حاج وکیل‌الرعایا — ارباب کیخسرو در اینجا یك‌چیزی فرمودند که من درعدلیه حاضرشوم وبرائت ذمه نمایم گویا این سهو بزرگی است آن کسی که بمن تهمت‌زده‌است‌ودر روزنامه‌هم‌درج کرده است اوباید برودعدلیه ثابت نماید وقتیکه راپورت کمیسیون تفتیش‌بمجلس‌آمد ودیعهٔ که‌خدادرمن‌قرار داده است که آن درستی و رفتار من است برتمام معلوم میشود وبنده بایك قوتی ایستاده ام درمقابل مجلس ودولت حق خودرا ثابت مینمایم ولی لازم‌می دانم‌عرض کنم که این‌یکورق‌روزنامه بعضی‌چیزهاطبع کرده‌است‌مثلانوشته‌است که‌چهل‌هزارتومان‌من‌برای‌مجلس خرج کرده ام در صورتیکه ابداً همچوچیزی نیست‌و بنده دراینجاعرض میکنم که بنده یکدینار برای‌مجلس خرج نکرده ام ودیگر اینکه نوشته است که دوازده هزار وپنجاه تومان صرف مخارج شعبه اعانه کرده است در صورتیکه هیچ همچوچیزی نبوده است تمام اینها کذب محض است ومن درحضور تمام ملت‌ایران ثابت می‌نمایم که یکشاهی خرج نکرده ام و محتاج هم نبوده‌ام وامامشیرالسلطنه درسفارت عثمانی‌متحصن بود وقرار گذاشت بیست هزارتومان‌رادرمقابل نه‌هزار تومان که مدیون است بدهد آنهاهم راجع به نواب بوده ونواب خیلی باآن هاملاقات می‌نمود حکمی که نوشته است ابداً باین ربطی ندارد ویکی هم ظل‌السلطان است .

(دراینوقت رئیس اظهارنمود عده برای‌مذاکره کافی نیست وازجای خود حرکت نموده .)

(مجلس‌مقارن‌ظهرختم گردید .)

جلسه ۱۲۳
صورت مشروح روز پنجشنبه ۲۱شهر رجب المرجب ۱۳۲۸

مجلس دوساعت قبل ازظهر در تحت ریاست آقای ذکاء الملك تشکیل شد .

صورتمجلس روزسه شنبه را آقای معاضدالملك قرائت نمود .

میرزا کیخسرو — پریروز در این جا مذاکره شد وقرار شدکمیسیون تفتیش فردا راپورت اعمال‌خودشان رابدهند ودراینجا ذکری نشده است

وکیل التجار — زمانیکه عضوها مجلس منعقد میشد اگر آقایان بوقت حاضر نمیشدندممکن بود قدری ازشب را داخل کنیم ووقتیکه بناشدکه‌قبل ازظهر مجلس شود قرارشد چهارساعت قبل ازظهر مجلس تشکیل شود وحالا رفته رفته باینوقت رسیده است که دوساعت قبل ازظهر است و بنده استدعا می کنم ترتیب آخری برای اینکار بدهید که با اینکار های زیادی که الان متراکم است بیجهة وقت مجلس را تضییع نکنیم بجهة اینکه الان مدتی است هیئت رئیسه وعده زیادی ازنمایندگان دراینجا معطل اند برای اینکه پنجنفر دیرتشریف میآورند .

رئیس — نمایندگان باید مراعات وقت را بنمایند وملتفت باشند که وقت کم است واز ظهر ببعد هم نمیتوان مجلس را امتداد داد باید مقید بشوند که سروقت حاضر باشند .

حاجی سیدابراهیم — درصورت مجلس نوشته‌شده) انتخاب‌عوض‌نمایندگان مستعفی) میخواستم عرض کنم استعفای آنها هنوز کتباً نیامده .

رئیس — مطابق قانون اساسی آنهابمحض قبول شغل وزارت ازنمایندگی منفصل خواهند بود .

محمدهاشم میرزا - این جوابیکه‌فرمودید مسلم است اینطور مسلم نیست البته باید استعفای رسمی ایشان بیاید وخوانده شود والا ممکن است‌که بعدازچندی بگویندکه ماغیرموظف قبول شغل‌وزارت راکرده ایم.

میرزا اسدالله خان — بنده میخواستم عرض‌کنم آنروزیکه قول دادم روز سه شنبه یاروز پنجشنبه راپورت کمیسیون تفتیش رابمجلس تقدیم خواهم‌کرد دیروز کمیسیون منعقدشد ودر دو جلسه فقط کاریکه‌توانستیم بکنیم حسابهای شعبه اعانه را رسیدگی کردیم ودو فقره دیگری هم هست وباقی مانده است از برای روزشنبه که یکی حساب گندم‌و یکی دیگر حساب مسکوکات وحساب نقره است که وارد شده واین دوفقره راقبل از روز شنبه هم نمی توانیم رسیدگی کرده که راپورت آن‌رابدهیم.

ابوالقاسم میرزا — در باب دیر آمدن نمایندگان باید اجازه داده شود باداره مباشرت که اشخاصی که سرموقع که چهارساعت قبل ازظهر است حاضر نمیشوند آنهارا غایب بنویسند واگراین‌اجازه باداره مباشرت داده شود عقیده‌ام این است که این محظور مرتفع خواهد شد.

رئیس - در این باب بایدبنظامنامه‌داخلی رجوع کرد که درآنجا می‌نویسد هر کس‌نیمساعت در سه روز متوالی یا شش مرتبه در ظرف سی روز از موعد مقرر تخلف کند در حکم غائبین‌یک روزه خواهد بود - درباب صورت مجلس ملاحظه دیگری‌هست‌بفرمائید.

(اظهاری نشده رئیس صورت مجلس را امضاء نمود.)

[افتخار الواعظین راپورت شعبه پنجم راجع بانتخاب آقای آقا میرزا ابراهیم‌نماینده قم را قرائت نمود شعبه بعدازنظریات‌لازمه‌صحت‌انتخاب نماینده مرقوم را تصدیق کرده‌بود.)

رئیس -درباب‌نمایندگی آقامیرزاابراهیم اگر مخالفی نیست رای بگیریم.

[گفتند مخالفی نیست.]

رئیس - آقایانیکه با راپورت شعبه‌موافقت دارند یعنی‌صحت نمایندگی آقای‌آقا میرزاابراهیم نماینده قم راتصدیق می‌نمایند قیام کنند.

(اغلب قیام نمودند و نمایندگی ایشان تصویب شد.)

(آقای نوبری متنمم راپورت شعبه دویم را قرائت نمودکه چون یك نفرعضو برای کمیسیون مبتکرات انتخاب شده بودو آقای ناصرالاسلام هم بواسطه کسالت مزاج‌از کمیسیون عرایض‌استعفا داده بودند شعبه دویم برای انتخاب دو نفر روز سه‌شنبه۱۹ رجب منعقد و آقای حاجی سیدابراهیم مدرسی باتفاق آراء بعضویت کمیسیون عرایض و آقای‌ناصرالاسلام نیز باتفاق‌برای‌عضویت کمیسیون مبتکرات‌منتخب‌شدند.)

رئیس - عرض کردم‌برحسب دستورمجلس باید سه‌نفر نماینده بجای آن سه نفریکه بواسطه وزارت ازشغل‌خود منفصل شده اند انتخاب‌نمائیم ولی حالا مذاکره شد باید استعفانامه رسمی‌ایشان خوانده شود آن‌وقت عوض‌ایشان را انتخاب نمائیم حالا مجلس‌تصویب می‌نمایدکه‌این‌انتخاب‌تاخیربیفتد تا استعفا نامه‌آنها بیایدیا اینکه‌همین‌امروزانتخاب‌شود مختار است.

حاجی‌عزالممالك — بنده میخواستم عرض کنم بعد از آنی که این سه نفر بوزارت معرفی‌شدند وماآنهارا پذیرفتیم این خودش‌استعفا خواهدبود دیگر لزومی ندارد که انتخاب‌تاخیر بیفتد تااستعفانامه ایشان قرائت‌شود.

آقامیرزاابراهیم‌خان— مما این مقام مقدس را منشأ صدور تمام قوانین میدانیم و باید هر امری در اینجاصادر میشوداز روی یك قانون صحیحی باشد شبهه نیست در اینکه نمایندگان بوزارت که‌معرفی شده اند از وکالت‌منفصل‌خواهند بود اما بطور قانونیش کدام‌است‌این‌است این سه‌نفر نماینده‌محترم که‌بوزارت‌معرفی‌شده‌اندااستعفانامه خودشان رابنویسند که‌نظر باهمیت وزارت ولزوم‌این خدمت که‌برای‌امروزه‌مملکت‌لازم‌بوده‌ازنمایندگی‌استعفا نموده شغل‌وزارت‌را قبول‌نمودیم‌این‌صورت‌درمجلس قرائت‌شود وما استعفای ایشانرا قبول‌کنیم آنوقت عوض ایشان انتخاب‌شود و الا اگر الان‌عوض‌اینها را انتخاب نمائید اگر یکی از ایشان آمد وگفت من کرسی وکالت خودرا غنیمت می‌شمارم چه جواب خواهیم داد مگر نه این بود که آقای دبیرالملك و آقای وزیرزاده اول‌عریضه استعفای ایشان بمجلس آمد بعد از آن ازمجلس خارج شده وبجای‌ایشان انتخاب‌شده.

حاجی آقا — من تعجب میکنم با اینکه در نظامنامه داخلی تمام این ترتیبات معین شده است که اگر یکنفر وکیل ازمجلس بخواهدخارج شودقبلا استعفا نامه‌قرائت‌شود باز اینطورمذاکرات می‌شود درست‌است‌که یکنفر وکیل موظفاً نمیتواند قبول شغل‌وزارت‌را نماید ولی‌درقانون اساسی‌همچو چیزی‌نیست‌که بطور غیر موظف هم نمی‌تواند قبول کند و اگر قبول کنند از وکالت منفصل خواهند بود و هیچکدام از قوانین مقرره ما نمی‌گوید که وکیل نباید وزیر شود و اگر بعد از انتخاب این سه‌نفر یکی از نمایندگان بیاید و بگوید ما چند روز قبل وزارت‌را غیرموظف قبول کردیم وازمقام وکالت رفع ید نکردیم بآنها چه جواب خواهید داد بگوئیدکه شما معرفی شدید بوزارت‌چه‌منافاتی است بین‌وزارت‌ووکالت بنده عرض میکنم بایداستعفا نامه‌آنها اولاقرائت شود وبعد مطابق قانون عوض آنهارا انتخاب‌نمائیم .

ارباب‌کیخسرو - اینکه فرمودند آقای دبیرالملك اول استعفا دادند و بعد بجای ایشان انتخاب‌شد میخواستم عرض کنم‌که آنها بعدازاستعفا بوزارت منتخب‌شدند درصورتی‌که این نمایندگان قبل از استعفا بوزارت انتخاب‌شدند و ما آنها را پذیرفتیم دیگرلازم نیست‌استعفانامه ازآنهابخواهیم وخودمانرا معطل کنیم.

رئیس - در این مسئله خیلی مذاکره نباید کرد اگر مجلس میخواهد که این انتخاب‌را تأخیر بیندازیم تا استعفانامه آنها برسد یا اینکه استعفا نامه آنها لازم و در همین جلسه بجای ایشان انتخاب شود در هردوصورت مختار است پس رای می گیریم هر کس موافقت دارد کهانتخاب‌را تأخیر بیندازیم تا استعفانامه این سه‌نفر برسد قیام نماید (تصویب‌نشد).

رئیس — پس انتخاب می کنیم این ۳ نفر را بانتخاب جمعی.

(ورقه توزیع و اخذشد — آقایان‌عزالممالك- آقاشیخ‌علی‌شیرازی — آقا سیدحسین کزازی‌بقرعه برای استخراج آراء معین‌شده - آقای حاجی‌میرزا رضاخان ازقرارذیل آراء را استخراج‌نمودند)

عده اوراق (۶۸) آقا سیدمحمد بهبهانی(۳۰)رای آقای‌مشیرالدوله(۳۸) رای‌آقای صنیع‌الدوله(۳۴) رای‌انتظام‌الحکماءنوبری(۲۷)رای میرزاعبدالله‌خان گرگانی ووثوق‌الدوله هرکدام(۲۸) رای‌میرزاعلی- اصفهانی (۲) رای حسنعلیخان پسرمخبرالدوله (۱) رای ورقه سفید(۱).

رئیس — در باره آقای مشیر الدوله و آقای آقاسید محمد اکثریت حاصل شده‌است‌وبرای‌انتخاب یکنفر باید تجدید انتخاب شود.

(ثانیاً ورقه توزیع واخذ شده مستخرجین سابق ازقرار ذیل استخراج نمودند.)

عده اوراق (۶۹) آقای صنیع‌الدوله (۳۵)رای آقای میرزاعبدالله‌خان گرگانی (۲۰) رای انتظام- الحکماء (۱۱)رای وثوق الدوله (۱۰) رای ورقه سفید(۲).

رئیس — آقای‌صنیع‌الدوله‌باکثریت تام‌انتخاب شدند -حالا باید کسراعضای هیئت رئیسه راانتخاب کنیم‌یکنفر بجای شاهزاده اسدالله‌میرزا و آقای‌حاجی سیدنصرالله‌هم ازنیابت ریاست استعفا داده‌اند هرچند هیئت‌رئیسه راضی نبودند که‌استعفا دادند .

حاجی آقا — من‌میخواهم‌استدعا کنم‌مجلس هم‌عموماً بامن‌همصدا هستند که‌آقای‌حاج‌سیدنصرالله استعفای خودشانرا مسترد بدارند بواسطه اینکه اگراستعفای ایشان قبول شودو تجدید انتخاب نمائیم بازهم‌اسم‌ایشان‌نوشته‌میشودپس‌استدعامیکنم که‌استعفای خودشان را پس‌بگیرندو اسباب‌معطلی مجلس‌نشوند.

حاجی‌سیدنصرالله— اگریك خدمتی از عهده کسی برنیاید میتواند استعفابدهدو این‌خدمتی که در هیئت‌رئیسه ببنده رجوع شده است‌اگر از من ساخته بود ومیتوانستم استعفا نمیدادم.

رئیس — حال انتخاب میشود .

حاجی‌شیخعلی— آخر معلوم نشد آقای سید نصرالله استعفای خودشان راپس گرفتند یاخیر عقیده بنده این است که باید پس بگیرند بواسطه اینکه‌درهیئت رئیسه خیلی‌کارها از عهده‌ایشان‌ساخته است‌که ازعهده غیرایشان خارج‌است.

آقاشیخعلی — بنده نسبت بکسانیکه از زیر کار بیرون میروند حقیقتاً خیلی بی‌ارادت هستم بجهت اینکه حالا وقت آن نیست که بگوئیداینکار ازمن ساخته نیست خوبست استعفای خودشانرا پس بگیرند.

متین‌السلطنه — چون تاموقع تجدید انتخاب هیئت‌رئیسه مدت خیلی کمی مانده است خواهش میکنم آقای حاج سید نصرالله استعفای خودشانرا پس بگیرند

(در این وقت آقای حاجی سیدنصرالله استعفای خودرا مسترد داشته و بمقام نیابت ریاست تشریف بردند)

رئیس — درخصوص انتخاب نایب‌رئیس یك پیشنهادی شده است قرائت می‌شود.

آقامیرزا ابراهیم خان - پیشنهاد ذیل که از طرف شاهزاده محمد هاشم میرزا شده بود قرائت می‌شود (این بنده پیشنهادمی کنم برای انتخاب نایب رئیس و کسر اعضاء کمیسیون خارجه تأمل شود تا قبول انتخاب وکلاء جدید برسد)

نایب رئیس — بطوریکه قرائت شد پیشنهاد کردند انتخاب نایب رئیس و کسر اعضاء کمیسیون خارجه تاخیر بیفتد تامعلوم شود وکلاء جدید قبول این انتخاب رامی نمایند یا خیر حالا رای می گیریم باین پیشنهاد کسانی که موافقت دارند باین پیشنهاد بطوری که خوانده شد قیام نمایند (اغلب قیام نکردند و رد شد) بعضی‌ها اظهار کردند که ملتفت نشدیم که بچه رای گرفته می شود خوبست در ثانی اخذ رای شود.

حاجی‌عزالممالك — در این باب رای گرفته شد و گذشت و مطابق نظامنامه داخلی بنده اخطار می کنم که بعداز اخذ رای نمیشود تجدید رای نمود

رئیس - چون آقای محمدهاشم میرا پیشنهادی کرده بودند که انتخاب نایب رئیس و کسر اعضاء کمیسیون خارجه امروز بماند تا قبول انتخاب وکلاء جدید معلوم شود در این خصوص رای گرفتیم و رد شد چون می فرمایند خوب ملتفت نشدیم ممکن است دو مرتبه رای گرفت.

(بعضی‌ها اظهار نمودند مطابق نظامنامه داخلی نمیشود در ثانی رای گرفت)

نوبری - گمان می کنم یکنفر نماینده این قدرحق داشته باشد که بگوید من ملتفت نشدم و تقاضا کند در ثانی رای گرفته شود.

معزالملك - این خیلی ممکن است و در نظامنامه داخلی هم ذکر شده که ممکن است یك رای مشکوك باشد و برای آن راهی قرار داده است و آن این است که در ثانی یك رای گرفته می شود پس درصورتیکه دریك مطلبی اخذ رای شود ویك نماینده اظهار نماید که من ملتفت نشدم و تقاضای تجدید رای رابنماید البته باید دوباره رای گرفت و ضرری هم نخواهد داشت بجهت این اشخاصی که درمرتبه اول رای دادند در ثانی هم قیام می نمایند ورای می دهند و آنهائیکه رای نداده‌اند همانطور باقی خواهند بود (اغلب تصدیق کردند)

رئیس - این مسئله معین است چنانچه فرمودند درصورتیکه بعداز اخذ رای یکی از نمایندگان تقاضا کند ممکن است اخذ رای تجدید شود و ضرری ندارد حالا دومرتبه رای میگیریم کسانیکه بااین پیشنهاد همراهند قیام کنند [اغلب قیام نکردند و درثانی ردشد]

رئیس — اکثریت نشد حالا شروع مینمائیم بانتخاب یکنفر نایب‌رئیس جای آقای اسدالله میرزا بانتخاب فردی (ورقه توزیع واخذشده آقای حاجی میرزا رضاخان بقرعه آقایان.

آقا شیخعلی، مؤتمن الملك - ارباب کیخسرو را برای استخراج معین و بطوریکه ذیلا نوشته شده استخراج نمودند.)

عده اوراق (۷۰) متین السلطنه (۲۲) رای مشیرالدوله (۱۳) رای معزالملك (۱۹) رای حسنعلی‌خان (۲۳) رای لسان‌الحکماء، میرزا مرتضی قلیخان صنیع الدوله هرکدام (۲) رای سلیمان میرزا - فهیم‌الملك، مؤتمن‌الملك هرکدام یکرای - ورقه سفید (۳).

رئیس — اکثریت تام حاصل نشد باید مجدداً انتخاب نمائیم (ثانیاً ورقه توزیع شد آقای حاج میرزا رضاخان ومستخرجین سابق از قرار ذیل استخراج کردند.)

عده اوراق (۶۹) متین السلطنه (۲۲) رای - معزالملك (۲۴) رای مشیرالدوله (۱۷) رای ادیب - آقاشیخ رضا (بنده خودم) هرکدام (۱) رای ورقه سفید (۳).

رئیس - این دفعه‌هم اکثریت تام حاصل نشد باید باز تجدید انتخاب نمائیم ولی دراین دفعه‌ا کثریت تام حاصل نشد باکثریت نسبی اکتفا میشود

دکترعلی‌خان - بنده می خواستم عرض کنم که‌هروقت اینطور چیزها (بنده‌خودم) نوشته بشود مقررفرمایند نخوانند آنوقت دیگر می نویسند

عزالملك - هریك ازآقایان که این رانوشته بود ازایشان خواهش می کنم دیگر ننویسند برای این که این‌جا مجلس شورای ملی است جای شوخی کردن نیست

مؤتمن‌الملك — می‌خواستم عرض کنم کسانی که مشیرالدوله را می‌نویسند رای خودشان را بهدر می‌دهند برای اینکه می‌دانم ایشان قبول نخواهند کرد.

ثالثا ورقه توزیع واخذشد نیز آقای حاج‌میرزا رضاخان ومستخرجین سابق استخراج نمودند عده اوراق [۷۰] معزالملك (۳۶) رای متین‌السلطنه (۲۷) رای صنیع‌الدوله مؤتمن‌الملك آقای شیخ ابراهیم زنجانی هرکدام ۱ رای ورقه سفید ۴.

معاضدالملك - آقای معزالملك باکثریت تام با ۳۶ رای انتخاب شدند [گفتندمبارك است)

رئیس — حالا باید دونفر کسر اعضاء کمیسیون خارجه بجای آقای نواب وآقای اسدالله میرزا انتخاب شود.

ارباب کیخسرو — در صورتیکه آقای معزالملك بنیابت‌ریاست انتخاب‌شدند یکنفرمنشی هم‌باید انتخاب شود اول منشی را انتخاب نمائیم

رئیس - چون کمیسیون خارجه بواسطه کسر این دونفر معوق مانده و منعقد نمی‌شود و کار هم زیاد دارد امروز کسر آن را انتخاب می کنیم و انتخاب یکنفر منشی اموکول بجلسه آتیه‌میکنیم

(گفته شد آقای تقی‌زاده مرخصی گرفته‌اند خوبست عوض ایشان هم‌انتخاب شود)

رئیس - قبل ازاین مذاکره شد که کسانیکه مرخصی گرفته اند مستعفی نیستند که بجای آنها انتخاب شود - حالادونفررا انتخاب میکنیم برای کمیسیون خارجه بانتخاب‌جمعی (ورقه توزیع واخذ آقایان ادیب - متین السلطنه - وکیل الرعایا بقرعه برای استخراج معین و باآقای حاج میرزا رضاخان‌ازقرارذیل استخراج آراء را کردند.)

عده اوراق (۷۰)

صنیع الدوله (۴۲) رای — مشیرالدوله (۳۰) رای - مستشارالدوله (۲۱) رای - فهیم‌الملك ۹ رای صدیق حضرت ۷ رای حسنعلی خان (۵) رای — ممتازالدوله ۴ رای - آقا میرزا احمد معاضد السلطنه هرکدام (۳) رای - متین‌السلطنه سلیمان میرزا آقا سید حسین کزازی هرکدام (۲) رای - معزز الملك منتصرالسلطان نوبری - حاج میرزارضاخان هرکدام (۱) رای ورقه سفید (۱) لایقره (۱)

معاضدالملك — آقای صنیع الدوله به اکثریت (۴۲) رای و آقای مشیر الدوله باکثریت (۳۰) رای انتخاب شدند.

میرزا ابراهیم خان - راجع بکمیسیونها عرضی داشتم - کمیسیونها راپورت دوماهه خودشانرا نداده اند بواسطهٔ تعطیل هائیکه برای کسر اعضاء وغیره داشته اند کارهایشان همینطور مانده است بنده استدعا میکنم اولا راپورت دوماهه خودشانرا بدهند وقراری درخصوص جلسات خودشان من بعدمنعقدشده کارهای عقب مانده را بگذرانند.

منتصرالسلطان — بنده بملاحظه این که چون روزنامه رسمی نداریم و تمام نطقها درروزنامه ها درج نمیشود و آنهائیکه نوشته میشود کم و زیاد و بعضی تغییرات درآن داده میشود بنده تقاضا میکنم که ازابتدای تشکیل پارلمان تابحال هرچه نطق شده است بطبع برسانند که ملت بدانند هریك ازنمایندگان آنهاچه بیانات کرده اند ومذاکرات وعقاید ومسلك ایشان چیست وضمناً هم معلوم شود انقلابیون درایران نیست اگرمجلس صلاح میداند که نطقها طبع شده یك کتابی بشود مثل اینکه درممالك اروپا همین کار را میکنند وسالی یکمرتبه نطقهائیکه جمع میشود طبع نموده یك کتابی میکنند اگرمجلس صلاح بداند کسی هست آنهارا چاپ کند.

رئیس — در خصوص طبع کردن نطق ها نمیدانم رسم است که نطقهای یکسال پارلمانرا کتابی نموده چاپ کنند یاخیرولی درخصوص تأسیس روزنامه های رسمی لایحه دراین خصوص پیشنهاد شده و از مجلس خواهد گذشت ویکی ازوظایف آن روزنامه اینستکه نطقهائی که در پارلمان میشود بدون تغییر درج نمایند و عنقریب دائر میشود گمان میکنم که با وجود داشتن روزنامه مستغنی باشیم از اینکه نطقها چاپ و کتاب کنیم معذلك اختیار باآقایان است.

حاج‌عزالممالك — درباب کمیسیونها عرضی داشتم - خوبست از طرف هیئت رئیسه مقرر شود کمیسیونها درموقع جلسات خودشان منعقد شوند بجهة اینکه بنده آلان مدتی است بعضویت کمیسیون داخله منتخب شده‌ام وهنوز کمیسیون منعقد نشده است

رئیس — بجهت اینکه کمیسیونها مدتی است

خیلی کم کار کرده‌اند و باین واسطه عنقریب مجلس شورایملی مطابی نخواهد داشت که جزءدستور قرار بدهد رؤسای کمیسیونهارا خواهش میکنم تشریف بیاورند و قراری در آن باب بدهیم و ضمناً یادآوری میکنم که شعبه‌دویم منعقد شودویکنفر رابجای آقای حکیم الملك در کمیسیون بودجه انتخاب نمایند که دیگر در کمیسیونها کسر نداشته باشیم و منبعد منعقد شده اوقات خودشان راصرف کار نمایند بجهة اینکه مدتی است کمیسیونها کم کار کرده اند.

حاجی آقا — بعضی از نمایندگان فرمودند وقت گذشته است ولی بنده عرض میکنم امروز قرار بود کابینه وزرا پروگرام خودشان رابمجلس بیاورند. (گفته شد قرار است روز شنبه بیاورند.)

حاجی آقا — بلی امروز قرار بود بیایندووزارت داخله اقدامات خودشان را در باب گرفتاری قتله اظهار نمایند بواسطه اینکه تمام ما ها انتظار داریم بنده آن چیزی که پریروز عرض کردم که درهر جلسه ملتزم هستم در اینباب اظهار نمایم یك التزامی است حتمی که خودرا مجبور میدانم اینکار را خواهم کرد که از این باب یاد آوری نمایم تقاضامیکنم روزشنبه هیئت وزراء بیایندا ولا پروگرام خودشان را بمجلس ارائه بدهند ودر باب گرفتن قتله نیز اقدامات خودشان را اظهار بدارند مطلب دیگر که امروز بنا بود جزء مذاکره شود انتخاب پنجنفر هیئت نظار بود و آن کمیسیونی که برای حل اشکال انتخاب آنها تشکیل شد چون آقای آقا شیخ ابراهیم زنجانی جزء آن کمیسیون بود وهمان روز بعد از انتخاب استعفا کردند ولی مجلس ساکت بود دیروز کمیسیون منعقد شد و عقب ایشان فرستادیم حاضر نشدند از اینجهة کمیسیون رسمیت نداشت ومن غیررسم مذاکراتی شد نتیجه اش راچون رسمیت ندارد نمیتوانم عرض کنم اگر بخواهید که بطور غیررسمی نتیجه آنرا عرض کنم میتوانم عرض کنم حالا اگر باید کمیسیون منعقد شودیا یکنفر دیگر رای بجای ایشان انتخاب کنید یا اینکه خود آقای آقاشیخ ابراهیم استعفای خودشان را پس بگیرند واگر هم صلاح میدانید بهمین پنج نفر اکتفا شود که زودتر نتیجه مذاکرات خودش را راپورت داده وزودتر این پنج نفر انتخاب شوند و بازهم عرض میکنم هیئت وزراء زودتر پروگرام استعفای خودشان را بیاورند که ما بدانیم پروگرام آنها چیست واجرای آن را بخواهیم وبنده عقیده‌ام اینستکه آن پروگرامی راکه هیئت وزرای سابق بمجلس آوردند اگر تعقیب کرده بودیم و اجرای آن پروگرام را خواسته بودیم دچار اینهمه اشکالات وصدمات نمیشدیم واین را هم عرض میکنم که باید اقداماتی راکه وزارت داخله درخصوص گرفتن قتله کرده اندروز شنبه بمابفرمایند

رئیس — درباب پروگرام امروزهم هیئت وزراء وعده دادند روز شنبه پروگرام خودشان را بمجلس بیاورندوالبته در باب قتله‌هم مذاکرات خواهد شد که چه اقدامات کرده‌اند و در باب لایحهٔ علما هم خوب است آقای آقا شیخ ابراهیم استعفای خودشان را پس بگیرند بجهت اینکه اگر بخواهیم عوض ایشان را انتخاب کنیم حالا وقت گذشته است بجلسه دیگر می‌افتد واسباب تعویق کار میشود.

آقاشیخ ابراهیم زنجانی - انتخاب جدید لازم نیست آن کسی که بعداز من اکثریت نسبی دارد اورا معین کنید.

رئیس - درصورت استعفای شما باید تجدید انتخاب شود دنبالهٔ رای سابق را نمیشود گرفت.

(در این موقع آقای زنجانی بتقاضای جمعی استعفای خودشان را پس گرفتند)

رئیس — دستور جلسهٔ آتیه — انتخاب یکنفر منشی بجای آقای معزالملك — انتخاب پنج نفر علماء - طرح ارباب کیخسرو درباب کمیسیونها راپورت کمیسیون بودجه درباب مدرسه نقاشی کمال الملك — ایضاً راجع بمستمری آقاشیخ حبیب‌الله گیلانی وشیخ عبدالحسین وشیخ محمد صالح عرب و والدهٔ محمود — شورثانی در قانون اداری معارف آقایان شعبه ثالثهم خوب است یکجلسه منعقدنمایند چون در ترتیب انتخاب نمایندگان فارس اشکالاتی پیدا شده‌است رفع نمایند.

حاج شیخ الرئیس - آن اشکالات رفع شد و گذشت (مجلس مقارن ظهر ختم شد.)

جلسه ۱۲۴

صورت مشروح روز شنبه ۲۳

شهر رجب ۱۳۲۸

مجلس سه ساعت قبل از ظهر در تحت ریاست آقای ذکاء الملك تشکیل شد وصورت جلسه روز پنجشنبه را آقای معاضدالملك قرائت نمودند.

رئیس - درصورت مجلس اگر ملاحظهٔ هست بفرمائید.

(راپورت شعبه سوم را آقای میرزا مرتضی قلیخان قرائت نمود.)

که شعبه روز سه‌شنبه پنجم رجب بریاست دکتر حیدرمیرزا نایب رئیس تشکیل وچون آقای حسنعلی خان ازمخبری شعبه استعفا داده بودند برای انتخاب یکنفر مخبر اخذ رای شده آقای میرزا مرتضی قلی خان باتفاق آراء منتخب شدند بعد برای انتخاب دونفر بعضویت کمیسیون عرایض ومبتکرات رای گرفته شده دکتر حیدرمیرزا بعضویت مبتکرات و آقای ادیب‌التجار بعضویت کمیسیون عرایض باتفاق انتخاب شدند.

شیخ الرئیس - خاطر محترم نمایندگان و سایر آقایان آگاه و قریب‌العهد است که چند روزقبل از این ازطرف مجلس مقدس یك هیئت شش گانه که باکمال افتخار میتوانم عرض کنم (و ساد سهم بنده) وچون این بنیان مقدس راکه کهف آمال این ملت میدانم باین نسبتی که عرض کردم افتخار مینمایم از طرف مجلس مقدس برای ایفای دو ماموریت مبعوث شدیم یکی اینکه اصناف و کسبه را تامین بدهیم که بهمین زودیها قتلهٔ حجة الاسلام شهید سعید را دستگیر خواهند کرد یکی دیگر اینکه احکام صادره از آیات‌الله بزودی بموقع اجراء گذارده خواهدشد چون اصناف نهایت اطمینانرا بقول رسمی وامر صادرهٔ ازمجلس داشتند باکمال احترام تلقی بقبول کرده و دکانهارا باز کرده وچنانچه تابحال معمول است بکار های ترحیم وفاتحه خوانی مشغول شدند وحالا چند روز است ازاین وعدهٔ مامیگذرد و اصناف را عموم اهل مجلس ومخصوصاً این چند نفری که از مجلس انتخاب شده بودنداعتراض دارند وبنده ازطرف خود بآنها حق میدهم که باصطلاح شماها هرنوع پروتست واعتراض بکنند زیرا که پیش از این اگر یك آدم غیرمعروفی در یك دهکدهٔ کشته میشد فوری قاتل معلوم میشد من تعجب میکنم وهم نمیتوانم خود را بیك جهتی تسلی بدهم واز این خیال آسوده باشم که آیا درنظر این ملت ونمایندگان این ملت خدای نکرده خون این سید شهید سعید مرحوم حجة الاسلام بهبهانی قابل اهمیت وملاحظه نیست و باکمال جدیت عرض میکنم اگرچه خون این شهید هم سنك خون سید الشهداء نیست ولی همرنك خون آن بزرگوار است بلکه عرض میکنم این همان ثاراست و منبع همان آثار ومنتظر یکعامل مختار و اگر وزرائیکه تازه انتخاب شده اند باز نخواهند تا بفعالیت رفتار نمایند نه خرابی را میتوانیم مرمت کنیم نه حفظ شرافت مجلس واگرمجلس باین هیئت اجازه ندادند وما ازطرف خودمان مأمور بودیم که اظهار بدارند که هر کس که بامن همراه است این مطلب را تعقیب نماید (گفتند صحیح است).

رئیس — درخصوص احکام آیات‌الله میدانید که شروع باقدامات شده و تایك اندازهٔ کوتاهی نشده است — اما درمسئله قتله خوب است تأمل بفرمایند هیئت وزراء که حاضرشدند از آنها سئوال بکنیم که دراین باب چه اقدامی کرده اند اگرچه مسلماً آقایان نمایندگان هرروزمراقب هستند که این مسئله راتذکار بفرمایندو بایدهم بفرمایند ولی نتیجهٔ آن وقتی گرفته میشود که هیئت وزراء حاضر باشند و در حضور آنها مذاکره شود وسئوال کنیم که دراینخصوص چه اقدامی کرده اند وآقای رئیس الوزراء وعده داده اند که امروز تشریف بیاورند وامروزهم بنده بتوسط تلفن بایشان پیغام کردم که تشریف می آورند بمجلس یا خیر جواب دادند مشغول تهیه آمدن مجلس هستیم خوب است این مذاکره رابگذاریم تاوقتیکه ایشان تشریف بیاورند ودر اینخصوص مذاکره شود و حالا اگر مجلس تصویب مینماید برویم سردستور ویکنفر منشی را انتخاب کنیم.

حاجی آقا — چون دیروز مطلبی اتفاق افتاده است که لازم است اینجا مذاکره شود و آن سئوالی راهم که از وزارت جنك کرده‌ام استدعا میکنم زودتر اخطار شود چون امروز شنیدم که در قزاقخانه گلوله های شرپنل راشروع کردند بعنوان مشق دارند صرف میکنند بدیهی است این گلوله ها هرکدام مبلغی قیمت دارد ونباید بعنوان مشق صرف شود وبیهوده ازمیان برود واین مطلب غریبی است تقاضا میکنم که آن سئوال بنده بوزارت جنك اخطار شود که حاضر شده بمجلس جواب بدهد (گفتند صحیح است)

رئیس — شروع میکنیم بدستور — اول انتخاب یکنفر منشی بجای آقای معزالملك

حاج شیخعلی — یکی از دستور لایحه علماءاست که قرار شد کمیسیون راپورت بدهدو امرور انتخاب شوند.

رئیس - بلی چون آن کمیسیون مذاکراتش تمام نشده وبعلاوه یك مطلبی باقیمانده که باید در بین مجلس ده دقیقه تنفس کنیم که مذاکراتشان تمام شده راپورت بدهند تابعداز تنفس انتخاب نمایند

www.iran-archive.com